

Václav Koenig:

Stalinův „boj na dvě fronty“.

III.

Je zcela zajímavé, že nástup ke kolektivizační ofenzivě začal se mezi listopadem a koncem prosince minulého roku a ofenziva sama prováděla se přes dva měsíce roku letošního. Všechna tato údobí jsou vyznačena trojím vystoupením Stalinovým.

7. listopadu 1929 vyšel pověstný článek Stalinův „Rok velkého přelomu“ — doslov k porážce pravičácké opozice a první signál k rozvíjení velké ofenzivy. Stalin v tomto článku triumfoval nad opozicí, která pochybovala o reálnosti pětiletky. V průmyslovém oboru mohl poukázat na číselný vzrůst průmyslu a výroby, předstihující rozměr pětiletého plánu, v oboru zemědělské politiky na nápadný a prudký vzrůst kolchozů, který předstihl pětiletku ještě více. O tom, jak tento vzrůst pokračoval, psal jsem již na začátku roku a také ve svých článcích *Boj sovětů o vesnici* shrnul jsem důvody, které mohou vésti a také vedly mnoho sedláků ke vstupu do kolchozů skutečně dobrovolnému. Tento symptom a číselný výsledek vzbudil patrně ve Stalinovi myšlenku, že po vítězství v boji o průmyslovou pětiletku nastává doba, kdy může se provést generální útok na ruskou vesnici, a tu v článku „Rok velkého přelomu“ věnoval největší místo právě otázce kolektivizace.

Vycházejí z these, že v rozvoji zemědělství nastal „základní přelom od drobného a zaostalého individuálního hospodářství k pokročilému kolektivnímu zemědělství“ a vypočítává číselně onen počáteční vzrůst kolektivizace, dovozoval, že se „boří a rozbíjí na padrť menševistická koncepce trockistů v neschopnosti dělnické třídy vést za sebou základní masy selského lidu ve věci budování socialismu“, že se „boří a obrací v prach poslední naděje kapitalistů všech zemí, snících o obnově kapitalismu v SSSR — posvátný princip soukromého vlastnictví“: sedláci vstupují hromadně na koleje kolektivismu, socialismu.

Odůvodňuje příčiny, které vedou ke vzrůstu kolektivizace — a to mluví do minulosti, na adresu těch či oněch opozičníků — Stalin drží se ještě dobrovolnosti jakožto hlavní páky a dovolává se Lenina, cituje z XV. svazku jeho sebraných spisů tuto zásadu politiky na vesnici: „... Proto omezovali jsme se na to, čeho je nezbytně třeba v zájmu vývoje revoluce: v žádném případě nepřehánějíc (sic) vývoj mas, ale vyčkávajíc (sic), až z vlastní zkušenosti těchto mas, z jejich vlastního boje vyrostle pohyb vpřed.“ Mluvě však o poučení z toho vyplývajících nasazuje Stalin jiný tón.

Dovozuje především, že sedláci se už přesvědčili o výhodách velkého kolektivního hospodářství proti rozdrobenému individuálnímu hospodářství, nebo že byli přesvědčeni „dělnickými brigádami“, které jsou „nejlepšími propagátory mezi selskými masami. V Stalinově článku Leninova „až“ stává již dosažených „už“, mísi se s ním. Je to pochopitelné. Jestliže nastal zásadní

přelom, pak skutečně je zde už nová situace, ve které možno kolektivisaci „rozvíjet“. Stalin skutečně tam už mluví o nové situaci:

„V čem spočívá to nové v nynějším hnutí? To nové a rozhodující v nynějším kolchozním hnutí spočívá v tom, že do kolchozů jdou sedláci nikoli v jednotlivých skupinách, jak to bývalo dříve, ale v celých obcích, oblastech, rajonech, ba i okruzích. A co to znamená? To znamená, že do kolchozů začal jít sereďnak. V tom je základ onoho základního přelomu v rozvoji selského hospodářství, který tvoří nejdůležitější úspěch sovětské moci za uplynulý rok.“

Stalin mluví i o tom, že kolchozní hnutí třeba rozvíjet. Dnes, po březnových článcích a direktivách, je dosti zábavné číst v listopadovém článku Stalinovu polemiku se skupinou Bucharinovou, odmítající její tvrzení, že „zesílené tempo rozvoje kolchozů může vzbudit jen hromadnou nespokojenost a roztržku selského lidu s dělnickou třídou“. Za 5 měsíců poté budeme číst jiný článek Stalinův, adresovaný těm, kterým se „zatočila hlava z úspěchů“, ve kterém bude úplná parafráze této výtky. To však bude až v březnu. V listopadu Stalin ještě tvrdí, že

„i slepí vidí, že je-li vůbec nějaká vážná nespokojenost u základních mas selského lidu, pak se netýká kolchozní politiky sovětské vlády, ale toho, že sovětská vláda nestačí se hnát za růstem kolektivního hnutí“.

Je-li tomu tak, pak nutno kolchozní hnutí rozvíjet. Pravičáci varují planě.

„I slepí vidí, že bez nástupu na kapitalistické živly vesnice a bez rozvíjení kolchozního sovchozního hnutí neměli bychom rozhodujících úspěchů ve věci shromáždění obilí, kterých jsme dosáhli letos, ani oněch desítek milionů nedotknutelných obilních zásob, které se už nahromadily v rukou stálu... A jestliže rozvíjení kolchozů a sovchozů půjde z esíleným tempem, není důvodů pochybovat o tom, že naše strana stane se za nějaké tři roky jednou z nejobilnějších zemí, ne-li přímo nejobilnější zemí světa.“

Je jasno, co to vše znamená. Ani nejpravičtější komunistický pravičák neměl by nic proti tomu, kdyby kolektivizace vyvíjela se přirozeně. Spor mezi Bucharinem a Stalinem je právě o to, zda se má kolektivní hnutí vyvíjet zrychleným tempem. Každému, i tomu slepému, o němž mluví Stalin, je jasno, že takové zrychlené vyvíjení znamená uměle rychlé vyvíjení, vyvíjení prudčí, než je přirozený vývoj. Je zřejmo, že Stalin odporuje pravičákům v tom, aby vývoj byl ponechán své přirozené síle. Nutno ho pohánět. To ovšem tedy stačí, aby slova uznaného vůdce byla vyložena: teď se pustíme do kolektivizace. Metody pak už jsou známy. V těch komunistická praxe není vybíračná.

Skutečně tak byla slova vůdce také pochopena. Pozornost byla obrácena na kolektivisaci jako na nejdů-

ležitejší úkol. Začalo se o ní psát, zabývalo se jí listopadové plenum ještě pod živým dojmem Stalinova „Roku velikého přelomu“. Postavila si ji také jako hlavní předmět diskuse prosincová konference agrárníků-marxistů.

A tu vystoupil Stalin po druhé. Hlavním popudem bylo mu vystoupení jednoho z účastníků (Larina — byla o něm řeč i v mých dřívějších článcích), který rozdělával socialistický sektor vesnice na několik stupňů a ukazoval na to, že kolchoz není ještě ryze socialistický útvar. V březnu ovšem byl to Stalin, který sám dal signál k tomu, aby se provedla hranice mezi tak zvanou komunou a tak zvanou artělí, která byla prohlášena jako přechodný stupeň od družstva pro společné obdělávání půdy ke komuně za základní článek hnutí, na který se musí soustředit pozornost.

V této své řeči (pronesené 27. prosince 1929) Stalin znovu vystoupil, a to velmi rázně proti zastancům tak zvaného „samotoku“ — automatického, samočinného vývoje. Stalin sám vylíčil názory těchto zastanců v tom smyslu, že podle nich vesnice půjde automaticky za vývojem socialistických měst a bude se přizpůsobovat jejich „obrazu a podobenství“. Stalin odmítá otázku, zda stojí za to „lámat kopí“, když vesnice půjde na cestu socialismu sama, a prohlašuje:

„Tu máte ještě jednu teorii, která má objektivně cílem dát novou zbraň do rukou kapitalistických živelů vesnice v jejich boji proti kolchozům. Protimarxistická podstata této teorie nepodléhá žádné pochybě. Není to divné, že naši teoretikové nedali si dosud práci s tím, aby rozcupovali tuto podivnou teorii, zaneřádující hlavy našich praktiků-kolchozníků?“

Neznamenají tato slova, že oni pracovníci v kolektivisaci, kteří se omezují na práci v daném kolchozu a jinak ponechávají kolektivisaci jejímu přirozenému vývoji, jsou protimarxisté se zaneřáděnými hlavami? Neznamená to, že nyní si budou očišťovat hlavu a budou kolektivisaci pro v á d ě t — ať už to jde, jak to jde? Kolchozník čte v novinách v Stalinově řeči, že se m u s í (to podtrhl sám Stalin) „nasazovat“ kolchozy. Budou se tedy nasazovat beze všech ohledů.

A skutečně Stalin je proti ohledům. Vzpomíná na Engelse, který o politice k sedlákům po vítězství revoluce napsal, že se sedlákovi ponechá „co nejvíce času, aby na svém kousku půdy mohl přemýšlet“ o přechodu k družstvu. Stalin nazývá tento názor Engelsův „upřílišně ohleduplným“, ale omlouvá Engelse — to je psáno o sedlácích v západní Evropě, kde existuje soukromé vlastnictví půdy; v sovětském Rusku bylo soukromé vlastnictví půdy ústavou zrušeno (ovšemže ve skutečnosti bylo to zrušení formální), a proto Engelsova ohleduplnost zde odpadá. Výborné! Nebude ohleduplnosti.

Stalin prohlašuje na vesnici vládu tvrdě pěstí a vytyčuje zásadu: „Přechod od politiky omezování a vytlačování kulaka z jeho posic k politice likvidace kulaků jako třídy“ a o tom, jak ji provádět, praví:

„Útočit na kulactvo, znamená zlomit kulactvo a likvidovat je jako třídu. Mimo rámec těchto cílů je ofensiva deklamace, škrábání, žvanění, všechno, co je libo, jen ne pravá, bolševická ofensiva. Útočit na kulactvo, to znamená připravit se a udeřit do kulaků, ale udeřit do nich tak, aby se už nemohli postavit na nohy. Tomu se říká u nás, bolševiků, pravá ofensiva.“

Tedy žádný samočinný vývoj, žádný čas na „přemýšlení na vlastním kousku půdy“, žádná ohleduplnost, „nasazovat“, „vyvíjet“ kolchozní hnutí, pustit se do ofensivy, ale do pořádné, s pěstí, jak se to patří na bolševiky! Kdo by nevyčítal, kam vane vítr? Noviny rozmazávají Stalinovu řeč a zejména pasus o tom, čemu bolševici říkají pravá ofensiva. A každý, kdo chce být řádným bolševikem, chystá si pěst. Zejména ale ten, kómu po čertech záleží na teoriích a jen slouží, aby se zasloužil a nepřišel o bydlo. S údivem budou za čtvrt roku všichni se divit: jakže, ta celá kolektivisace měla být jen dobrovolná? Někteří obrátí na čtyřáku. Ale mnozí to brali vážně, s plnou vírou přesvědčených bolševiků, a ti budou velmi zaraženi a roztrpčeni, až se v březnu doví, že „křivili generální linii“. V lednu by ji byli křivili, kdyby byli stáli na principu „samotoku“.

P O Z N Á M K Y

Tiché jubileum.

Národní Rada československá slavila třicáté výročí své činnosti a bylo to opravdu jubileum tiché. Za třicet let se Národní Rada československá nevžila. Má trpký osud spisovatele, kterého všichni chválili, ale nikdo nečetl. Národní Radě se také dostává takového zdvořilého uznání, ale pak každý jde svou cestou. V našich poměrech jest jistě obtížné postavení korporace, která by chtěla zasahovat do veřejných poměrů a musí při tom zachovávat naprostou nestrannost. Je těžko být nestranným; je to těžké a hlavně nevděčné. Cesta za nestranností vede někdy k nemastnosti — neslanosti; to byla také cesta Čsl. Národní Rady. Širší veřejnosti jest známa jen vlasteneckými projevy, které jsou koncipovány asi tak v duchu „Národní Politiky“. Vykonává i jinou činnost, ale ta klidně by mohla být přenesena na jiné korporace. Praktického vlivu Národní Rada nemá; příkládají jí ho jen naši Němci; Národní Rada založila své svornostářství velmi úzce; mírně se přichýlila k pravici, k stranám, které tak často káží o nacionalismu. Národně demokratický tisk si její projevy otiskne, protože se mu hodí; druhé socialistické strany nepovažují za nutno reformovat tuto korporaci, která nikomu nepřekáží a vyzívá se v zamíženém svornostářství. Odtud to tiché jubileum; jubileum korporace, která nedovedla zasáhnouti živě do života národa.

V. G.

Spolky a spolkaření.

Před nějakou dobou byla v novinách tato charakteristická zpráva:

Ve Velké Praze podle hlášení policejních úřadů je v přítomné době 7135 spolků, vyvíjejících činnost. Oproti roku 1929 znamená to značný pokles, neboť úředním šetřením škrtnuty byly všechny spolky průběhem 2 let nedávajících zpráv o činnosti. Těchto spolků bylo několik set.

Můžeme právem hovořiti o nadprodukcii spolků. O hypertrofii, která podlamuje pak i činnost těch spolků, jejichž činnost jest opravdu vážná, potřebná a svědomitá. Je to jako v lese: jeden strom překáží druhému; zájem veřejnosti se třští; veřejnost jest stále volána, aby jednou přispěla tomu, po druhé onomu spolku. Zanevře pak na spolky vůbec. Bylo by potřebí uvažovati o tom, aby činnost našich spolků byla soustředěna, sjednocena, aby spolky, které v podstatě mají stejné poslání, našly nějakou cestu k spolupráci. Mnoho spolků znamená i tříštění sil veřejných pracovníků; znamená i zbytečnou rivalitu mezi některými spolky. A facit? Několik set spolků zaniká, nevyka-

zuje činnosti; to proto, že v té záplavě spolků není již pro některé místa. Jistě jest významnou práce spolková; ale nutno se postavití proti spolkaření, které hledá cíl v sobě, které spolkaři jen aby spolkařilo. Tisíce jest spolků v Praze. A v malém venkovském městečku najdeme často celé desítky spolků, které si překážejí, žárlivě bojují o přízeň veřejnosti. Méně by bylo více.

—t—

ŽIVOT A INSTITUCE

Karel Čapek:

Eros vulgaris.

Dalek jest mi — krom mnoha jiných věcí — úmysl, proputovat celým územím erotické literatury: už proto ne, že tato oblast nemá hranic. Pročež vězte předem, že nechám stranou Píseň písní i středověké truvéry, Šprýmovné povídky i lyriku Puchmajerovu, ba i romány pana Zahradníka-Brodského; nebudu se ohánět Maupasantem ani Strindbergem, ani galantním stoletím, ani antikou; nepíši dějin a nepokouším se pěstovat onen druh voyeurství, kterému se říká „studie mravů“, nebo „kulturní dokumenty“. Literatura, o které zde bude řeč, se nazývá prostě pornografie; je většinou anonymní, je tištěna po nejvíce v Budapešti, Bruselu nebo Chicagu a vychází velmi často pod záminkou bibliofilie (což může v nezasvěcených vzbudit dojem, že bibliofilie je něco tak divného jako nekrofilie) v pěti stech číslovaných a neprodejných výtiscích; ale přes tuto omezenou tiráž je rozšířenější, než si myslíme. Budiž po pravdě řečeno, že většinou jsme tu ne na okraji, ale spíš za hranicí literatury. Četl jsem už ledacos, nad čím jsem z důvodů literárních a jiných kroutil hlavou; ale dosud mi nepřišlo do rukou nic, co by bylo tak upachtěně slátáno jako tyto vulgární libri prohibiti. Člověk má tak trochu mučivý pocit, jako by četl produkty maniaků; nad to se mu obrací žaludek téměř fysickou reakcí ošklivosti. Na štěstí nebylo třeba dlouhých studií v této oblasti: v žádném oboru literatury se nepřezvykuje stále totéž s menším nákladem invence jako v pornografii. Je to úzce vymezený typ pozůstavající skoro jen ze společných rysů a ustálených konvencí. Není to náhoda, že mnoho pornografických ilustrací putuje z knihy do knihy; hodí se do kterékoliv. Ale ať je to četba sebe trudnější, má své konsumenty a už k vůli nim zasluhuje trochy pozornosti.

*

Jedna z oblíbených konvencí pornografické literatury je, že si přikládá jistou důležitost jako „studium mravů“; bývá věnována „vědeckému čtenáři“ a vydávána „k vědeckým účelům“ pod titulem „dokumentu doby“ nebo „příspěvku k dějinám mravů“. Tato vědychtivost poněkud připomíná mládence, kteří chodí do barů a nevěstinců, jak se říká, studovat život. Je dost zvláštní úkaz, že studium života a mravů se omezuje většinou na život noční a pohlavní; málokdo pěstuje studium života tím, že by se chodil dívat, dejme tomu, do chudobince nebo na zubní kliniku; málokdo přispívá k dějinám mravů tím, že by s vědeckým zájmem pozoroval na příklad mravy politiků nebo cihlářů. Lidé často zaměňují vědění a zvědavost; ukojení zvědavosti nemá vůbec co dělat s vědáním, se zjišťováním příčin, souvislostí a řádů. Jedno z nejběžnějších sexuálních pokrytectví, kterého nejsou prosti ani nejotužilejší flamendři, je záminka, že

chodí do nočních lokálů pozorovat život; zatím neznají život ani do té míry, aby sami na sobě rozpoznali, že se tam chodí jaksí draždit. Rád bych věděl, nač sváděli mužové svůj fysický zájem, pokud minulá dvě století nepřivedla vědu a empirická poznání v takovou popularitu. Doufám, že tomu neřikali věda, nýbrž pokušení.

Vydává-li se pornografie tak ráda za dokument doby a příspěvek k dějinám mravů, činí to ze dvou dobrých příčin: předně zbavuje rozpaků svého konsumenta, neboť sbírat dokumenty doby a mravů není zajisté zájem nedůstojný a chlapecký; za druhé pak si tím opatřuje obratem ruky velikou privilej, jež je přiznávána vědě: jednat o kterékoliv věci, a to bez pruderie a zámlk; ničeho nepominout a nazvat všecko prudem jménem. Mimochodem, je v tom jistý kulturní vývoj: Ovidius, renaissance a z části ještě galantní věk pěstovali tyto věci jakožto ars amandí; nazývali to uměním. Dnes se tomu dává nálepka vědy; i zde vítězí věk vědy nad starými ideály esthetickými. Nuže, budiž po pravdě řečeno: na tomto poli je věda neskonale hrubší než umění.

*

Studium mravů. Dokument doby. Ta slova slýcháme i v literatuře, jež chce být brána vážně. Jsou romány, které přímo reklamují čest být dokumentem doby. Jako by každá kniha nebyla dokumentem své doby, ať chce nebo nechce; nevím věru, proč by si to zvlášť ještě měla brát do hlavy. Myslím, že si literatura může přát celkem něco lepšího než být dokumentem své doby: být ve své době dokumentem jistých trvalých lidských hodnot; být důkazem krásy a důstojnosti člověka a tak dále. I ten nejvyšší sen bude za sto let dokumentem své doby. Pračlověk, který přitesával a brousil kamennou sekyrku, nemyslel na to, že vyrábí dokument starší kamenné doby, nýbrž na dobrou sekyrku a na lovecké hrdinství. Vyrábět dokumenty je ipso facto cosi jako falšovat je.

*

Poněkud šprýmovnější konvence pornografie je řádu morálního: ty knížky dost často tvrdí o sobě, že „nemilosrdně odhalují“ nebo „neúprosně zrcadlí“ mravní zkaženost své doby; načež to provádějí opravdu nemilosrdně a neúprosně, neodpouštějíce si žádnou zkaženost své doby. Ku podivu zůstávají ty soudobé zkaženosti průběhem generací náramně stejné; někdy poznáte jen podle šatů, že tato zkaženost mravů vládla za dob našich dědečků, kdežto ona je z let devadesátých, a tu třetí že je nutno přičíst na vrub poválečnému úpadku morálky. Všechny ty dokumenty dob se sobě navzájem podobají jako vejce vejci; krom jistých rozdílů ve styku a nehoráznosti nerozeznáte pornografii anglickou od německé nebo francouzskou od orientální. Čistě sexuální funkce generací se celkem neliší od sebe víc než jejich vytahané zuby. Mění se sexuální hodnocení, nezůstává v dějinách stejný vztah muže a ženy, přetvořuje se eros sociální a kulturní; ale tyto více méně subtilní stránky erotického života v pornografii prostě neexistují. Je to v podstatě tak bezmezně jednotvárné, jako by se psalo o žvýkání nebo o vrtání v nose. Se všemi aberracemi dostanete nějaké dva nebo tři tucty situací, kterými do omrzení prochází perský chán, francouzský abbé nebo německý lajtnant. Jediný dobový rozdíl je, že čím novější pornografie, tím je pathologičtější; ale to snad nepadá tak tuze na vrub rostoucí zkaženosti doby, jako spíše na konto nakladatelské potřeby dodávat své klientele pořád silnější a nebyvalý tabák.

*

Bylo by ovšem možno redukovat veškeru literaturu: na jistý omezený počet základních motivů, jako je láska, ctižádost, desilluse a tak dále; jenže nekonečná je rozmanitost života a duševního ústrojenství, sociálních vztahů a osobních osudů. Toho všeho se pornografie radikálně zřiká; ví, co se od ní žádá; nebude svého čtenáře zbytečně zdržovat celými stránkami nebo kapitoly, ve kterých by mu předváděla věci eroticky tak podružné, jako je povaha, mravní osobnost, prostředí, povolání, běh života a jiné okolky. Na třetí nebo nejdéle na páté stránce musí čtenář najít, co hledá; a pak až do konce se přemílají další podobné episodky bez oddechu, pokud možno bez odboček, bez děje, bez čehokoliv, co nepatří přímo k věci; je to navlékáno jako korálky na šňůře, nanejvýš s klopotnou a marnou snahou o jakési variace nebo jakous takous gradaci; říkám vám, musí to být dřina. Každý muž je statný a velmi bohatý, zajisté proto, aby se nemusel zdržovat svým povoláním. Každá žena je krásná, bujně roslá a vášnivá. Chcete-li víc, tož je blondýna nebo brunetka; ale na tom už mnoho nezáleží, a sám autor si občas splete její černé kštice nebo plavé kadeře. Není tenká ani tlustá; její tělo je universální jako anatomický model. Není blíže určena žádným povahovým znakem; je jenom, jak se říká, temperamentní. Protože monogamní poměr má málo variací, musí tu být z technických příčin vícero mužů nebo žen; nezáleží tu ovšem na jejich osobních rozdílech, nýbrž na počtu kusů. Proto se tu pravidelně vyskytují kluby prostopášníků, dívčí pensionáty nebo veliké hetéry; sexuální hrdinové jezdí s místa na místo se stěhovavostí obchodních cestujících, aby našli novou okolnost k opakování své obvyklé funkce. Pornografický román mívá sice začátek, ale nikdy nemá konec; vzhledem k povaze věci se nemůže skončit smrtí ani stářím, resignací ani katharsí, ba ani obvyklým rozkošným dětátkem. Není žádného závěru, protože není děje; v zájmu věci se musí milostné ukojení pokud možno často opakovat, čímž je degradováno na pouhou epizodu. Obyčejný, sentimentální milostný román, ve kterém si milenci po nesčetných protiventstvích padnou na poslední stránce do náručí, je jako erotická událost daleko pathetičtější a vášnivější, neboť činí životní vrchol a triumfální závěr z toho, co je v pornografii jen iterativní epizodou. Pornografie je literární prostituce: neslouží jenom k ukojení, nýbrž k znehodnocení erotismu.

*

Když už tu je řeč o znehodnocování, budiž vzpomenu jiného druhu sexuálních projevů; jsou to tak řečené tlusté čili mužské anekdoty. Bývají sprosté, až Bůh brání; vybijejí se s hrubým cynismem na čemkoliv, co je v erotickém životě groteskní a směšné, na lidských vratkotech a malérech, na dvojsmyslnosti slov a tak dále. Jako všechny anekdoty, jsou i tyto krajně konkrétní; vždycky se začínají, že byl jeden farář, jeden žid nebo jedna kucharka; každý humor je od natury realistický. Nuže, tyto chlapské anekdoty většinou nestoudně znevažují pohlavní záležitosti; ale právě toto rouhavé zlehčování má do jisté míry něco osvobozujícího. Jaksi se tím brutálně a bleskově zesměšní, co jinak se prožívá až příliš těžce nebo trýznivě; vybijí se tím dusné napětí, složené z pohlavní výbojnosti a jistých mravních zábran.

Naproti tomu pravá pornografie je naprosto bez humoru a výsměchu; bere svou věc skoro pedanticky vážně a s bezútešnou friséřskou elegancí, dokonale ušetřena pokušení prokouknout grotesknost svého předmětu. Nikdy se v ní nekmitne ani zachvění odporu a revolty,

presycení, soucitu, hořkosti nebo sebetřýzně; nevnímá směšnost ani bolest, ponížení ani ošklivost; vpravdě nic není cizějšího skutečnosti než tento napomádaný Eros. Ať se tu cokoliv líčí, všechno je rozkošné, vonné, půvabné, sladké, dokonalé, rajske, drahocenné, bělostné, jako samet, jako hedváb, jako mramor, jako nevím co ještě; z nejsentimentálnějšího románu pro dívky nekape tolik spanilosti a idealisace jako právě z pornografií. Krása a rozkoš, to je základní konvenční lež pornografická.

*

Vskutku jsme tu ve světě bezmíry zjednodušeném: ve světě bez nedostatků a komplikací, následků a odpovědnosti. Láska tu nikoho netřýzní marností ani žárlivostí, porody ani nemocemi, desillusí ani otroctvím; je tak mechanická, že proti ní hra v kuželky oplývá dramatickými a tajemnými překvapeními. Není třeba volby ani námluv; pornografický hrdina žije v záračném světě pohlavní Šlarafie, obklopen krásnými a vždy svolnými ženami jako Turek v ráji. Říká se o erotické fantasii, že je žhavá; žhavá možná je, ale při tom je žalostně primitivní. Chce-li se vysvihnout co nejvýše, počne líčit alabastrové schodiště a zlaté pokály, vzácné vůně, mramorové bazény, skrytou hudbu, vybrané lahůdky, brokátové portiere a benátská zrcadla. Je zvláštní úkaz, že sexuální fantasie je téměř pravidelně spojena s (naivními a jaksi pohádkovými) vidinami luxu přímo sultánského; zřejmě existuje tajemný vztah mezi pohlavní prostopášností a přepychem. Je to jako v Tisíci a jedné noci, kde tak často překrásná dívka vezme jinocha za ruku, uvede jej do nádherné komnaty a zatleská dlaněmi, načež přikvapí otroci a otrokyně nesouce na zlatých podnosech vybrané lahůdky a cyperské víno. Nebo to připomíná dojemné úsilí nevěstinců vyvolat pomocí červeného plyše, zlacených zrcadel a zastřených lustrů pohádkovou iluzi přepychu. Možná že se ta souvislost pohlaví a luxu dá vysvětlit smyslným rozkošnictvím, jehož se účastní všechny smysly člověka; ale myslím si počestně, že tu je ještě jiný faktor, a sice snový. Ty sardanapalské orgie jsou totiž stejně neskutečné, stejně vysněné jako ty nádherné komnaty a zlaté podnosy. To už patří k povaze fantasie, že si spíš vytvoří představu hedvábných nebes než pruhovaných peřin služky. Erotická obraznost si spíš vysní fikci náruživě hraběnky než domovníkovy dcery nebo slečinky z obchodu. Není to jen proto, že přepych je luznější, nýbrž i proto, že je neskutečný. Z velké části lze pornografii zařadit do oboru snových představ: co by člověk dělal, kdyby byl strašně bohatý (a vůbec úspěšný).

*

Úspěch: i tento snový motiv hraje v pornografii pozoruhodnou roli. Pohlavní velikašství, kohouti renomanování patří dost podstatně k sekundárním znakům mužství. Chce-li se žena líbit, muž chce dobývat; holedbá se svými erotickými úspěchy stejně jako vítěznými bitvami. Pro pohlavního hrdinu není nedobytné ženy, jako pro epického bramabase není prohrané bitvy. Nejde-li to jinak, odnáší si vítězství lstí nebo násilím: vše je dovoleno tomuto sběrateli úspěchů. Sexuální hrdina v pornografické fikci si lásku ovšem nekupe; dobývá jí, kamkoliv přijde, se stejnou pohádkovou snadností, jako princ se začarovaným mečem stíná hlavy nepřátel. Konec konců erotická obraznost je typicky romantická: kompenzuje nedostatečnou realitu fantastickým sněním.

*

Fantastičnost pornografií se přečasto projevuje i ve volbě pokud možno tajemného a hermetického prostředí. Z důvodů aktuality a jakožto „příspěvek k studiu soudobých mravů“ jsou sice všechny pravé pornografické fikce lokalizovány v současném životě; ale při tom vyhledávají oblasti, které nejsou obyčejným korouhevníkům přístupny: sakristie a kláštery, dívčí pensionáty nebo tajné kluby; jako ve všech romantických produktech vyskytují se tu tajné dveře a podzemní mučírny, černé mše, mniši v hábitech, únosy a jiné takové rekvisity.

Velmi ráda přijímá pornografie ráz indiskrece; její oblíbenou formou je dívčí deník nebo zachycené dopisy slečinek. Zde ovšem nejde už jen o motiv vyzrazovaného tajemství, nýbrž o hrubé psychologické obnažování a hanobení. I když nelze brát příliš vážně dokumentárnost pornografií, jsou přece aspoň dokumentem vybičované erotické fantazie. Po té stránce jeden z jejich nejnápadnějších rysů je sklon k naprosté a téměř nelidské zvrhlosti. Pornografická fantazie si náruživě libuje v představách svatokrádežných; nebo se kochá ve svádění dětí; nebo dává najevo podivnou predilekci pro incest. Nestačí jí náboženská představa neřesti; ukájí se představami zločinu. Je skoro neodolatelně puzeza k tomu, aby odhodila kterýkoliv instinktivní motiv cti a povinnosti, úcty, ostychu, svědomí a lidských ohledů; násilí a podvod, rouhání a ponižování, korupce všech vztahů rodinných a sociálních se tu nerozlučně splétá s pohlavní libertináží v mumraj přes svou pitomost démonický a děsivý. (Bylo mi nevolno při pomyšlení, že snad jsou mužové nebo příští mužové, kteří ty věci čtou bez intenzivního pocitu, že jsou tím uráženi.) Dalo by se zajisté mnoho rozjímat o této spojitosti mezi pohlavním rozpoutáním a rozpadem všeho mravního řádu v člověku; snad jsou o tom napsány i mohutné folianty. Myslím, že jedna z příčin, proč se pornografie čtou, není dráždění, nýbrž stud. Erotická zkušenost každého člověka má svá místa bolavá a hořká; ach, kdyby raději to či ono zůstalo nevykonáno nebo nepředstaveno; kdyby nebylo té nebo oné okolnosti nečestné, nedůstojné a špinavé! Ale tu přichází pornografie se svou mrzkou útěchou: hleď, človče, jaké pusté a šílené věci se tuhle tropí; co je proti tomu ta tvá hanebná zkušenost? Nic si z toho nedělej; jak vidíš, dějí se horší kousky.

*

Jelikož, jak řečeno, ctížadostí nebo pretextem pornografií bývá dokumentárnost, jsou často i psány ve formě memoárů. Na těch memoárech bývá zajímavá jen jedna kapitola: totiž ta první. Je zpravidla o něco reálnější a někdy se zdá aspoň trochu prožitá; jedná totiž o dětství a o prvních erotických zkušenostech lidského dospívání. Není pozoruhodná ani tak svým obsahem jako mimovolným důrazem, který klade na ty trýznivé a nezapomenutelné zažitky dítěte. Nuže, ať jsou odhalovány sebe cyničtěji, zdají se být i pro nejvyprahlější duši podivně důležité a nepřekonané; jsou jako hluboké zranění, jež nikdy neztrácí svou citlivost.

Chci tím říci, že ani pornografie není ušetřena jisté skutečné věci: studu a lítosti.

*

Ostatně jsem rozhodně pro to, aby pornografie byla potlačena: protože je (vedle sexuologie a psychoanalysy) tou nejnehoráznější a nejmocně ponižující pohlavní lží.

Jan Pelikán, tajemník Československé obce sokolské:

Sokolstvo, jeho skutečný stav a obtíže.

14. Dnešní problémy sokolského tělocviku.

Hlavním problémem sokolského tělocviku dnes je, aby byly jeho znamenité praktické výsledky a zkušenosti podepřeny vědeckým zkoumáním a pokusy. Na to ovšem nestačí soukromá organizace. Proto se tak mocně volá po státním ústavu tělovýchovném, bohužel, posud jen s nepatrnými výsledky, z nichž nejpodstatnější byl ten, že se z jeho pojmenování, díky ochotě služebnických duší a idiosyncrasij pátera Šrámka, ztratilo kdesi v hlubinách zásuvek ministerstva zdravotnictví jméno Tyršovo a zato byla páteru Šrámkovi udělena velká medaile téhož ministerstva za zásluhy o tělocvik. Ovšem vedle tohoto problému, na jehož řešení máme skvělou dlouholetou praxi, empirii i zkušenosti a na slovo vzatého vědce Dr. Weignera a který by mohl zasáhnout již počátkem svého řešení znamenitě v celý národní život, ostatní problémy blednou a zanikají, protože jsou speciální. Přesto však je třeba upozornit alespoň na tři.

První byl již nadhozen dříve. Jde o přeměnu názorů na prostná cvičení. Je to věc důležitá, ale tuším, již jasná.

Druhým je otázka užití tělocviku a tělocvičných organizací k branné předvýchově. Je to otázka speciální, již nelze řešit v tomto rámci.

Třetí je poměr sportovních organizací k organizacím tělocvičným. V Německu vyvolala před časem tato otázka veliké a únavné boje mezi sportovci a turnery. U nás je vyhrocena na ostří nože jen v tenisu a v kanoištic, kteréžto svazy ve své krátkozraké povýšenosti trestají sportovce — členy Sokola za to, když se účastní sokolských závodů v těchto disciplínách. Je to nejlepší způsob, jak se zbavit přílivu členstva ze Sokola a Sokolstvu asi nezbude, než zaříditi se podle tohoto přání těchto svazů. V jiných oborech je dohoda (lyžaři, házená a t. p.), ještě jinde se o dohodu jedná. Překážky jsou nejvíce administrativního rázu. To je ovšem také speciální věc, na niž tu místa nezbývá.

15. Veřejná cvičení.

Zcela zvláštní a samostatnou kapitolu tvoří veřejná cvičení. Po stránce výchovné nemohou a nasmějí být podceňována. Veřejné cvičení samo ovšem působí jistý hluk, námahu a pod., takže mnohým se zdá být práce s ním spojená neúměrnou výsledku — jednomu půldni, v němž se vykoná. To je ovšem názor velmi povrchní. Je třeba si uvědomit, co předchází po výchovné stránce tomuto jednomu půldni. Je potřebí si uvědomit, že nácvik na takové veřejné cvičení znamená zpravidla 3—6 měsíců usilovné tělesné práce, cvičení, a to cvičení daleko intenzivnějšího než v dobách klidu. Je-li tedy pořad cvičení dobře volen, je-li účast správně rozvržena, jsou-li k nácviku přibráni pokud možná všichni cvičenci a jsou-li cviky voleny nejen se zřetelem na dojem, který bude jimi způsoben, ale i vzhledem na svůj výchovný a zdravotní význam, pak znamená veřejné cvičení i po výchovné stránce jisté plus nad pravidelnou činností.

Veřejná cvičení ovšem se stávají často prostým zdrojem výdělku, nebo sledují účely národní a podobně. Je také jisto, že ustavičným nacvičováním se otupuje smysl cvičenců pro zvýšení činnosti a že pak příprava ztrácí části svých blahodárných výsledků. Přemíra veřejného vystupování je hroben pravidelné činnosti.

Najítí pravou míru je dosti těžko a nelze toho učiniti s obecnou platností. Jsou místa, ba i kraje, kde by tělocvičný ruch bez příprav na veřejné vystupování poklesl, ba utichl; jsou naopak místa, kde každá příprava zmenšuje počet pravidelně cvičících.

Ale veřejné cvičení není jen tělocvičným výkonem. O každém — i o tom nejnepatrnějším — platí v zásadě to, co pravil prezident Masaryk o všesokolském sletu v r. 1926: „Sokolský slet nejsou pouze krásná cvičení na stadionu. Bylo mi dopřáno vidět, co je za tím stadionem, všechna ta zařízení pro čistotu cvičenců a návštěvníků, zařízení hygienická, stravování a t. d.; k tomu si představme všeku tu práci přípravnou, nejen v Praze, nýbrž po celé republice, to rychlé vybudování celého stadionu, cestu statisíců do Prahy, zaopatření bytů a noclehů a t. d.; z těch sterých a tisícerých výkonů a opatření vznikl ten skvělý celek.“

Tím vším se také vychovává.

IV. SOKOLSKÉ OTÁZKY HOSPODÁŘSKÉ.

16. Sokol není laciným spolkem.

Velikou obtíží je pro Sokolstvo poměrná nákladnost zařízení, potřebných k tomu, aby se cvičilo řádně. Již první sokolská jednota — Sokol Pražský — od počátku tím trpěla a jen zcela mimořádná obětavost Fügnerova umožňovala jí v prvních dobách existenci. Teprve zavedením a získáním většího počtu členů t. zv. příspěvajících, kteří necvičili, ale platili pravidelné roční příspěvky, byla zjednána rovnováha v jeho rozpočtech. Každá jednota ovšem nemá svého Fügnera a tak výše členských příspěvků v jednotách je sama o sobě značná. Kolísá mezi 30—50 korunami ročně. (Průměr činil před třemi roky asi Kč 26·31, nyní bude jistě vyšší.) Připočteme-li k tomu dalších 10 korun jako příspěvek do župy a do ČOS. (průměrný župní příspěvek činí Kč 4·07, do ČOS. Kč 5— na hlavu, tedy 9·07), a uvědomíme-li si, že Sokolstvo vybralo na vedlejších sbírkách a dávkách (na slety, na Tyršův dům, na nezaměstnané, pro Jiho-slovany, pro Bulhary a t. p.) za prvních deset let republiky přes 20,000,000 (dvacet milionů) korun, tedy průměrně 2,000,000 ročně, znamená to opět asi při 350,000 členů 5—6 korun ročního dobrovolného daru. Připočítáme-li pak předplatné za sokolský tisk (dnes odbírá podle statistiky každý třetí člen, dorostenec, nebo žák — včetně žen — svůj vlastní výtisk některého sokolského listu), myslím, že nechybíme, když odhadneme čistá vydání členů na roční průměr 50—100 korun na hlavu. K tomu ovšem sluší připočíst vydání na úbor, na kroj, na účast o výletech, slavnostech a veřejných cvičeních a t. p. Je-li pak z některé rodiny více členů, zvláště jsou-li členy otec i matka, rovná se jistě vydání na Sokol při nejmenším jedné týdenní mzdě a to je značná částka! Tato čísla se však týkají jen jednot, které žijí normálním životem. V jednotách, které se odhodlají ke stavbě (těch bylo v prvních 10 letech republiky na 700, tedy plná $\frac{1}{4}$), jsou tato vydání zvyšována ve veliké míře povinnou daní nebo pracovní povinnostmi, jež činívá 100 i více pracovních hodin.

Není statistiky, jak je průměrně zatížen člen jednoty, která si postavila vlastní tělocvičnu a co stojí zbudování tělocvičny vzhledem k jednomu členu, ale jsou to jistě číslíce o třech i o čtyřech místech.

Můžeme se pak diviti, že se mnohé jednoty odhodlávají, snížití tato břemena jednotlivých členů vlastním, výdělečným podnikáním?

17. Hospodářské podnikání jednot.

Výdělečná činnost, k níž jsou sokolské jednoty nuceny nákladností tělocvičných potřeb, jest jednou z nejtěžších otázek Sokolstva vůbec. Tato výdělečná činnost jest asi trojího druhu. Buď jednoty provozují ve svých místnostech rozmanité koncese a licence (hlavně biografické nebo hostinské), nebo se snaží získavati potřebné prostředky pořádáním zábav, divadel, sbírek a t. p., nebo pronajímáním svých místností k podobným účelům, či konečně chápou se i tělocvičnou jako výdělečného prostředku a pořádají častá veřejná cvičení a akademie, ba začínají si též zařizovati školy rytmického tělocvičnou — který se stal módou — a podobně.

Každá taková výdělečná činnost více nebo méně překáží výchovné činnosti ať přímo tím, že zabírá čas, místo i pracovníky, kteří by se měli věnovati výchově, ať nepřímě tím, že odvádí pozornost od tělesné výchovy nebo ji staví v područí výdělečných cílů. Co si cvičenci pomohou, když jednota nemá nebo nedá dost prostředků potřebných k tělocvičné činnosti (nářadí, místnosti, otop, světlo, čištění)?

Tímto stavem věci se dostávají také často v čelo a k rozhodování o sokolských otázkách lidé, kteří nejsou schopni řešiti celý rozsah sokolství, dívají se na ně jen se svého úzkého hledišťe hospodářského nebo spolkového, čímž ovšem nejvíce trpí vlastní poslání Sokolstva — výchova.

Proto se stávají hospodářské otázky Sokolstva jeho vlastním největším nebezpečím.

Nebezpečí se zvyšuje také tou měrou, jak stoupá bohatství (nemovitě i movitě) a event. i zadluženost jednot. Majetkem se otupuje odhodlávání k obětem. Za světové války se našla v celé Americe jen jedna sokolská jednota (v Cedar Rapids- Jowa), která obětovala svůj nemovitý majetek ve prospěch osvobozovací akce. Ostatní se všude ohlíželi na zachování vlastního majetku. Co kdyby jednou stát nebo národ potřeboval takových obětí? Nebude tu majetek sokolských jednot tím větší brzdou, čím bude větší? Zadluženost sokolských jednot, hlavně té čtvrtiny, jež stavěla v posledních 10 letech, znamená také velikou odvislost od osob i od skupin. I ta jest již nyní a mohla by býti v tragických chvílích překážkou volného rozhodování.

18. Národohospodářský význam Sokolstva.

Je přímo trapným zjevem, že si posud nikdo nevšiml velikého národohospodářského významu Sokolstva a že je tato otázka zcela nepovšimnutým úhorem. Jestliže ale v jedné cvičební hodině cvičí úhrnem na 300,000 osob (mužů, žen, mládeže i dětí) — v roce 1928 to bylo přesně 299,345 cvičenců — a jsou-li takové hodiny 2krát týdně, či asi 90—100 do roka, je to přece obrovská práce na zdokonalení lidu. Při tom přicházejí v úvahu ještě další otázky: peněz věnovaných na vybudování tělocvičny a cvičišť, na jejich zařízení, udržování, čištění a t. p.; peněz užitých na vybudování přechodných zřízení, tribun o sletech žup i ČOS. atd.; zvláštní cvičební úbory a slavnostní kroje, jízdy a cesty vlakem i povozy velikých skupin k rozmanitým podnikům. To vše náležitě hospodářsky oceněno a zváženo dalo by překvapující obraz peněžního obratu i vynaložené energie všeho Sokolstva. Při tom zůstává cíl a účel, jemuž to vše je věnováno, vysoko povznesen nad snažení mnohých jiných zřízení. Nelze tu pro nedostatek pramenů tuto vážnou otázku dále rozváděti, ale ona čeká

a klepe na dveře. Bude třeba, aby se jí někdo obíral zvlášť a podrobně.

19. Podpory státu sokolským jednotám.

I to je kapitola kormutlivá. Nevím a nechci zjišťovat, jakou částkou přispívá stát na příklad na chov hospodářského zvířectva, ale vím, že je v rozpočtu ministerstva zemědělství částka 35 milionů na živočišnou výrobu a přes 13 milionů na zvěrolékařství. Ministerstvo zdravotnictví a tělesné výchovy — pokud vím — rozdělují ročně asi 1 a 1/2 (jeden a půl) milionu na podporách všem tělovýchovným i sportovním organizacím republiky. Vůbec rozpočet tohoto ministerstva, které se stará o zdraví lidu, vykazuje 118,254.399 korun řádné potřeby proti 242,494.200 korunám ministerstva zemědělství a 1.387,884.040 korunám ministerstva Národní obrany. Nechci z toho činit závěrů. Ty si udělá každý čtenář sám, chci ještě jen ukázat na praxi ministerstva zdravotnictví, které se snaží z nepatrné částky rozpočtové uspokojit pokud možná nejvíce žadatelů a pak se dostává tělocvičným spolkům (nejen sokolským) žebrácké almužny několika stovek nebo tisícovek ve jménu státní podpory. Peněz, který nikomu nepomůže a bez něhož by se jednoty také obešly. Přináší jen zklamání, nechuť a odpor, ale to je zas jiná věc.

V oboru ministerstva školství není věc lepší, naopak horší. Ministerstvo školství zásadně nedává žádných podpor sokolským jednotám, ač má ve svém rozpočtu Kč 5,450.000 na lidovou výchovu. Z této částky dostalo se Československé obci sokolské na její žádost pro všechno Sokolstvo v roce 1928 zdvořilého odmítnutí z důvodů rozpočtových a na rok 1929, tuším, asi Kč 5.000.— (slovy pět tisíc korun).

Ministerstvo zdravotnictví pro ČSO. přímo také nemá peněz a ostatní ministerstva nejsou kompetentní přispívat na tělesnou výchovu. Jen ministerstvo obchodu podporuje stavbu turistických objektů a cizinecký ruch a ministerstvo zahraničí zájezdy do ciziny asi tak, že dá někdy stěží 1/6 skutečných hotových výloh, jež při nich má ČOS. Ministerstvo železnic ochotně půjčuje na zájezdy nákladní vozy, když si zaplatíme jízdné třetí třídy s příslušnými slevami, jež má kterákoli jiná podobná organizace. Více nelze na něm ani dobře žádati.

A to je vše. Tak vypadá ve skutečnosti státní podpora sokolské tělesné výchově. Přece jen by stálo za zjištění, jakou částkou přispívá stát na chov hospodářského zvířectva!

V. ROZMANITÉ JINÉ OTÁZKY.

20. Sokolská činnost vzdělávací.

Vedle činnosti tělocvičné se časem vyvinula jako pomocná činnost souběžná i činnost vzdělávací. Název není příliš vhodný. Jde tu nyní v podstatě vlastně jen o to, aby byl každý člen náležitě poučen o skutečné podstatě sokolství, o jeho snahách a cílech a aby byl veden k tomu, aby dobré vlastnosti získané tělocvikem aplikoval vždy správně na život a na činnost mimo tělocvičnu. Proto má vzdělávací činnost svoje kořeny i hlavní působiště na cvičišti a v tělocvičně.

Hlavním problémem vzdělávací činnosti je otázka získání pro ni vhodné pracovníky. Inteligence pracuje v Sokole jen málo a z ní nejvíce ještě učitelé a profesori, ale ostatní kruhy občanstva akademicky vzdělaného jsou zastoupeny při skutečné sokolské práci jen velmi málo. Z toho plyne nutnost vychovat si vzdělavatele a činovníky pro sokolskou vzdělávací práci i z řad členstva školsky méně školeného.

Větší inteligence a někdy i malá znalost tělocvičná, ba i sokolská, přiváděla dříve činovníky vzdělávací do častějších konfliktů se sbory cvičitelskými, zvláště, když bylo — zejména za války — nade vše pochybnost zjištěno, že tělocvik sice znamenitě podporuje vývoj charakteru a vůle, z toho však že neplyne důsledek, že by byl člověk tím charakternější, čím déle nebo dokonce čím lépe cvičí. Nyní, díky vytrvalé desítileté a uvědomělé práci vzdělávacího sboru ČOS., se poměry valně zlepšily, neboť se důsledně plní zásada, že je opravdu nejlepším vzdělavatelem vzdělaný cvičitel. Dnes valem ubývá vzdělavatelů, kteří by nebyli cvičiteli nebo alespoň cvičenci a tak se sokolská vzdělávací práce dostává na nejsprávnější dráhu.

Větší průměrná inteligence vzdělavatelů je vedla a vede také k tomu, že přijímají dříve a rychleji nové myšlenky než průměr členstva. Proto se s ním někdy i rozcházejí, konajíce vlastně práci průkopnickou. To vede v některých případech i k tomu, že se pro hlásání nových myšlenek a směrů tu a tam zapomínalo na hlavní účel sokolské činnosti vzdělávací — na uvědomování členstva. Zdá se však, že i v tomto směru se jde kupředu.

Nejtěžší věcí ovšem je uskutečňovat sokolské zásady v praktickém životě. Tyrš sám byl nucen ve své době dělati určité ústupky v tomto směru. Byv tázán, co se má dělat, když se v jednotě nemůže ujmouti tykání, doporučil velmi rázně — cvičit, pracovat; tykání se pak po čase samo dostaví. Uskutečňovat pravou demokracii, opravdové bratrství a ostatní sokolské ctnosti do celého praktického života je ovšem ještě těžší, ale i tu, jako ve všem ostatním, se drží vzdělávací sbor ČOS. pevně Tyrše — ne ovšem některých jeho konservativních vykladačů — cesta nemůže být jiná, než — pracovat!

21. Sokolský konservatism.

Nemalou obtíž při sokolské vzdělávací práci je konservatism, zvláště konservatism sokolský. Tělocvik sám nepřimo vede k jistému ustálení, jež nelibě snáší každé vyrušení a odbočení od pravidla. Je to pochopitelné. Tělesná výchova, má-li být účelná, musí být prováděna po delší čas a řízena přesně podle určitého plánu či návrhu. Vše nové, jiné a zvláštní, co přichází zvenčí, ruší tento plán a maří dílo a proto bývá přijímáno jen s odporem a jako nutné zlo. Cvičební a cvičitelská praxe vzrůstá délkou činnosti, proto se cvičitelé a v důsledku toho i činovníci sokolští vyměňují mnohem obtížněji a volněji než činovníci jiných spolků, ale starší lidé bývají vždycky konservativnější mladých.

Tak a tím vzniká v Sokole zvláštní druh konservatismu, zprvu tělocvičného a správného, který se později přenáší i do myšlenkového podkladu a do činnosti vzdělávací i od ideje. Tyrš sám co nejmocněji bojoval proti každému konservatismu; nazýval jej „stanutím“, jež se mu rovnalo smrti, volal po věčném ruchu, po věčné nespokojenosti, jež ovšem nesmí být zaměňována těkavostí a rýpavostí. Z toho je zřejmé, že si byl dobře vědom jednak skutečné potřeby pokrokovosti v našem národě, jednak i nebezpečí, jež plyne ze spokojenosti s výsledky dosaženými starými methodami. Proto se také odedávna — již od dob Tyršových — v Sokolstvu zvláště ostře odehrával věčný boj mladí se stářím, boj, který jest obecným pravidlem, ale který v Sokole nabývá přímo programového zdůraznění a posvěcení.

Stáří a mládí v Sokole — to by byla zase zvláštní a obsáhlá kapitola, nutně plynoucí z úvahy o sokolském konservatismu. Spokojme se však jen upřímným zjiště-

ním, že tu skutečně jest, že je zjevem přirozeným, stálým a obvyklým všude a že je s ním proto počítati.

22. Sokolstvo a příslušnost náboženská.

Jestliže jsme mohli alespoň přibližně ukázat, jak asi vypadá složení Sokolů voličů, nemůžeme nic podobného učiniti v ohledu náboženském. Chybí k tomu jakékoli předpoklady. Nevíme tedy, jaké je číselné rozvrstvení Sokolstva podle náboženského přesvědčení.

Budiž však předem zjištěno, že se obtíže vyskytují jen při církvi katolické a českobratrské.

Církev českobratrská žádá, aby se neděle světila jen službami božími a nelibě nese, že sokolské podniky, veřejná cvičení a t. pod., které se konají většinou v neděli, přivádějí její příslušníky do rozporu mezi povinnostmi k Sokolu a k církvi. Při umírněném postupu na obou stranách lze věc řešiti od případu k případu individuálně a k obecné spokojenosti.

Hůře to jde s církvi katolickou. Listy, které jsou v jejích službách, a někteří její přední činovníci (biskupové) od nějaké doby vypověděli Sokolstvu přímý boj hlásající, že žádný katolík nemůže být členem Sokola. Na Slovensku dokonce odírají členům Sokola i svatosti (katecheti i u školních dětí), vynucující tím na nich vystoupení ze Sokola.

Celá tato akce je promyšleným tahem, jímž má být Sokol přiveden k odvetným opatřením a prohlášením. Jen neprozíravé vedení by se však dalo k němu svést. Pokud církevní kruhy samy vyhlásí, že katolík nemůže býti členem Sokola, ale kruhy sokolské při tom nevykládají příslušníků katolické církve ze svých řad, potud bude tento boj škodit více církvi než Sokolu a bude se dít na její účet, protože ona bude tu v roli nesnášlivého násilníka. Opačný postup by vyvolal ztráty na obou stranách. To je hledisko, řekl bych, obecně politické. Ale ani s hlediskem zásadního nelze v Sokole doporučovati odvetu. Snad mohou být theoreticky — lidé upřímně věřící, kteří ve svém nitru mohou a dovedou spojit příslušnost k Sokolu s pravověrným katolictvím. Na těch přece nebude páchat Sokol násilí na přesvědčení. Ale Sokol může a musí vést svoje členstvo k něčemu jinému než k boji o náboženství: totiž k mravní opravdovosti a v důsledku toho i k opravdovosti v náboženství. Nebude proto svým členům doporučovati a raditi, aby byli nebo nebyli příslušníky té nebo oné církve, ale bude jim co nejupřímněji doporučovati, aby byli příslušníky jen té církve, jejíž učení skutečně věří a jejíž příkázání a zásady chtějí věrně zachovávat. Nemohou-li pak se takto přiznati k žádné církvi, aby ze všech církevních spolků poctivě vystoupili. Tedy ne boj proti náboženství a proti církvím, nýbrž snaha po zvroutnění, po zpravedování náboženství, snaha po poctivém a otevřeném přiznání příslušnosti k tomu či k onomu náboženství nebo myšlenkovému směru — to jsou vůdčí myšlenky sokolského poměru k náboženství.

Usnesení VII. valného sjezdu, několikrát již citované, o tom jasně hovoří:

„Pamětliví zdůrazněných ideálů pravdy, lásky a mravnosti, nechť členové jednot sokolských přemýšlejí o svém náboženství, o svém světovém názoru i o svém usilování o mravnost a nechť podle výsledků tohoto přemýšlení důsledně jednají v celém životě. Zavrhuje netaktní nebo nevěcnou náboženskou a protináboženskou agitaci, nepoctivost v otázkách náboženských i její schvalování a zvláště lhostejnost v otázkách mravních. Uznává jice svobodu svědomí i víry, zdůrazňuje znovu povinnost každého člena, aby pracoval k uskutečnění ideálů pravdy, lásky

a mravnosti a podle svého přesvědčení, k němuž dospěl, snažil se upravití svůj poměr k církvím.“

To je také sokolská odpověď na církevní pronásledování katolíků-Sokolů.

H. H. Krause:

Osvěta na venkově.

„Městem“ je nám 3 hodiny vlakem vzdálená Mor. Ostrava. Dějištěm mého pozorování mé rodiště a mé působiště a jejich okolí, zhruba politické okresy Val. Meziříčí (s „Val. Athénami“) a Nový Jičín s částečně německým obyvatelstvem a rodištěm Palackého, Hodslavicemi. To proto, aby se pak neřeklo, že zevšeobecněji. Avšak mnohem jinak, než to vyličím, nebude tomu ani jinde v zemi moravsko-slezské i české. — Myslí-li to člověk s kulturou opravdově, může na venkově žítí stejně intenzivně jako v největším městě. Kultura jsou dobré knihy a dobré chování; obojího nemusíme na venkově postrádati. Občasný zálet do velkoměsta působí ovšem na kultivovaného venkovana stejně blahodárně jako lesy na velkoměšťáka: dýchá se mu volněji, třeba ví, že by tam stále žítí nechtěl. Je to jenom nutná rekreace. Ale jsou přece na venkově s kulturou potíže. Stává se proto cennější a osobitější. To, co dnes rozlišuje kulturu ve velkoměstě od kultury na venkově, je něco velmi nekulturního: hlas davu, ohlas davu, ovzduší davu, které vdechujeme bez vlastního přičinění, které sdílí universitní profesor, badající o Upanišádách, se služkou, horující pro Harry Liedtkeho. V tomto tkví dnes anachronická povýšenost velkoměšťákovana nad venkovanem. Téma by zasluhovalo, vedouc k jádru kultury, všestrannějšího rozboru; zde jsem se ho mohl jenom dotknout. Vlastním tématem je mi stav osvěty na našem venkově, jak je o ni postaráno, jak jí lze napomáhati a jaké jsou její překážky. Budiž hned řečeno, že nepatřím k nadšencům regionalismu, že nehoruji pro folklor, že nejsem fanatikem „svěrazu“ a ostatních koníček rozcitlivělých krásných duší našich lokálpatriotů. Osvěta jest jen jedna, stejná v Praze jako v Hodslavicích, stejná v Národním divadle jako v hostinci na fojtství, jde jen o její intenzitu.

Nositeli osvěty jsou jednotlivci a instituce. Jednotlivci jsou „elitou“, buď nemající vlivu na ostatní, kteří nejsou počítáni k elitě, anebo jsou svým povoláním nebo svou zálibou vedeni k tomu, aby „šířili osvětu“. Existuje však elita, tedy rozdíl mezi inteligencí a lidem? Existuje a má existovati, třeba nenávidím nafoukanost t. zv. lepších lidí (s drzým heslem „k lidu níž, s lidem výš“). Avšak tu elitu netvoří lidé graduovaní a lépe oblečení, ta elita je v kulturním životě jako pravá, neviditelná církev v životě náboženském. Povolání širitelů osvěty jsou učitelé. Kdysi horovali pro mimoškolní osvětovou práci mezi lidem, dnes je toho horování i té práce již daleko méně. Jsou k tomu ovšem vážné důvody. Poměry se změnily od dob, kdy nacvičiti a sehráti „vlastne-neckou“ nebo „jenom“ zábavnou divadelní hru s ochotníky dobré vůle znamenalo osvětový čin. Dnes už není té vnitřní víry k tomu (třeba často ještě chybí vědomí toho) v takové a jenom podobné osvětové poslání učitelovo na venkově. Inteligentní učitel dnes ví, že nelze dobře sehráti kus, jehož opravdová hodnota by stála za zabítý čas ve zkouškách, a že by se takový opravdu dobrý kus, jednak pro svou hodnotu, jednak pro své nedostatečné provedení ani kasově nevyplatil. Před-

nášky netáhnou, spíše není pro ně dnes resonanční půdy. Politická a spolková roztržičnost, o níž bude ještě řeč, vynucuje si přednášky, které jsou nudné buď svou učebností anebo (mnohem častěji) svým stále opakovaným gestem samospasitelnosti stranické nebo spolkové fán- gličky.

Učitel je dnes osvětovým učitelem, je-li dobrým učitelem. Je-li dobrým pedagogem a ví-li více, než je v jeho učebnicích. Zajímá-li ho nade vše látka, jím tradovaná. Jsou-li duchovní věci jeho velikou láskou, nejenom prostředkem k výživě. Je-li vždy živým příkladem dobrého chování. Čte-li a kupuje-li a půjčuje-li druhým dobré knihy. Přátelí-li se s těmi, jímž duchovní věci leží na srdci a podporuje-li duchovní růst těch, jímž to školy nebo pozdější životní poměry dobře neumožňují.

Takové poslání má ovšem i každý jiný inteligent na venkově. Je třeba, aby intelligence měla zase elitní sebevědomí, l'esprit de corps, vědomí svého poslání, ale právě proto také noblesse qu'oblige. Jako podle Juliana Bendy vyvolala demokracie štvavý nacionalism, patří také k jejím stínům opravdový mor pakultury. Táborová ohnivá řeč s lampionovým průvodem sblíží dnes davy s největšími genii lidstva. Místo nenáročných svatojanských ohňů pálí se dnes hranice Husovy s nárokem šíření pravdy. Všude stačí hesla místo věci. Jsem prý takový, k jaké organizaci se hlásím, mám takového ducha, jaké jest heslo mé organizace. Je-li tím heslem pokrok, jsem člověkem pokroku, mám účast na pokroku světa, ba podporuji, podněcuji, umožňuji jej. Je-li tím heslem Kristovo náboženství, jsem křesťan. Tykám-li si podle stanov bratrsky, jsem nositelem humanity. Atd.

Kultura je však povahy aristokratické, nic se jí nepřičí tolik jako duch davu, vulgárnost. Spolkový život dnes ubíjí kulturu. Běře čas k četbě a zotročuje ducha. Spolkový život by neubíjel kulturu, kdyby nečinil ze sebe náhražky samospasitelných církví. Kdyby byl méně církevní a více klubovní. Dnes však klade jako samospasitelné církve nárok na všechnen volný čas svých členů, to jest na všechnen čas, který by mohli věnovati svému vzdělání. Nejlepší jsou ty spolky, které dávají pouhé direktivy, aniž by nás dresírovaly, jako čtenářské, které říkají: čti, a které nám tu četbu umožňují, anebo turistické, které říkají: jdi sám nebo s kamarádem do samot našich hor, a které nám ten pobyt v nich umožňují, anebo hasičský, který nenáročně všem pomáhá. Nejhorší jsou spolky přesvědčené o své samospasitelnosti, které nám zakazují prospěšnou účast v druhých podnicích a vůbec pobyt mimo spolkem vykázané maršruty. Činí tak z obavy o spásu našich duší. Mohu býti horlivým čtenářem i horlivým turistou, ale nesmím jako Sokol si půjčovat z orelské knihovny, i kdyby Sokol knihovny neměl a Orel jí měl. Nejde jenom o četbu, přednášky a různé podniky, jde o všechny hodnoty kulturní, o předpoklady a možnosti kultury, jde o samého ducha kultury. Jak se můžeme snažiti jako příslušníci svého národa prolomiti hráze úzkoprásného provinciálního nacionalismu, když nedovedeme prolomiti mnohem těsnější hráze všech těch organizací, proměňujících i nejmenší vesnici v několik neprodyšně uzavřených ghett? Leží-li jednomu ze samospasitelných našich spolků osvěta, vzdělání národa, opravdu na srdci, potom má míti odvalu k průkopnickým činům, zahanbujícím konkurenty v samospasitelnosti velkorysým řešením, odpovídajícím požadavkům moderní doby. Proč je však místo toho v nich všech taková do-

jemná shoda ve výlučném, obmezeném, fanatickém duchu? Proč je v nich všech takový dojemný strach před kacířstvím (před kritikou)? Také před opravdovým poznáním druhých směrů? Proč každý z nich tak málo důvěruje síle vlastního přesvědčení a ceně vlastního svědomí svých členů, ačkoliv to má ve svých heslech? Proč každý vychovává jenom poslušné stádo s klapkami na očích a ne svobodné, moderní lidi? Není možné, aby jeden z nich (byl bych nejraději, aby to byl Sokol, věren svým nejkrásnějším zásadám) řekl: nejlepší naším členem je ten, kdo se nejvíce osvobodí od spolkového šimla, kdo ze sebe vypěstí člověka nejsvobodnějšího, nejvšestrannějšího, nejméně zatíženého starými předsudky(?). Každý z těchto samospasitelných spolků hlásá jako cíl své výchovy „dokonalého člověka“. Nuže, o dokonalém člověku shodli bychom se při dobré vůli brzy. Ale nikdy není možná shoda, protože není možné vzájemné porozumění, mezi tvory vydresírovanými podle určité samospasitelné šablony. Má-li osvěta míti nějakou cenu, musí (podle svého jména) býti světová, musí státi při nejmenším nad všemi stranami a spolky. A o šíření osvěty v národě postará se vpravdě jen ten, kdo, ať stojí v kterékoli organizaci, vidí v ní jen relativní dobro, jež nutno podříditi dobru absolutnímu. Na těchto silných individualitách spočívá kultura venkova.

2.

Je dnešním institucím v daném rámci možné, šířiti opravdu osvětu? Několikaleté pozorování zblízka mne přesvědčilo, že to není možné, že všechno mluvení o tom, jako by to bylo možné, jako by se to dělalo, jako by faktická kultura venkova závisela na institucích (kromě veřejných knihoven), je barbarská ignorance, posměch z osvěty. Osvěta je universální anebo neexistuje. Uzavírá-li se vzdělávací činnost orelská před zásluhami protestantskými, socialistická před náboženskými, sokolská před pokrokovými (před dnešním pokrokem totiž, ne před včerejším), potom lze mluvit jenom o tradování určitých zlomků vědomostí, obyčejně stranicky zmrzačených, nikdy však o prvním předpokladě moderní osvěty, o pěstění volného, žádnými předpisy nespoutaného ducha. Dnes je jak v socialistických, tak v sokolských vzdělávacích praktikách více protiosvětových předsudků, než jich kdy bylo (časově přiměřeno) v katolické církvi. Pokrokové organizace přetrumflý dnes dogmaticností, úzkoprásností, výlučností, zkrátka církevnictvím, všechny dosavadní církve. Nikdy se tolik nemluvalo o svobodě svědomí, nikdy jí nebylo tak málo, jako v našich pokrokových osvětových spolcích.

Jsou ovšem i instituce vzdělávací, stojící nad stranami: okresní osvětový sbor a Červený kříž. Jejich akce mívají dobrý informativní význam a sblížíjí jednou začas příslušníky znepřátelených klanů, ale osvětová činnost těchto institucí je u nás velmi, velmi malá co do kvantity i co do kvality. Jsou to kapky, padající na vyprahlou poušť.

Zato vzdělávací činnost všech předních spolků tělocvičných a „národ vychovávajících“ je podle statistik aspoň kvantitativně značná. Budu-li zase mluvit nejvíce o Sokole, tak především proto, že jej nejlépe znám a také proto, že se zabývám rád zjevem nejvýznamnějším. Vždyť DTJ (s Dělnickou akademií) a Orel jsou jenom imitátoři Sokola.

Tedy: co může Sokol v daném dnes rámci na venkovské osvětově činiti?

Co činí?

Koná proslovy před šikem, větší přednášky, pořádá t. zv. akademie, hraje divadla, má své časopisy, má někdy knihovnu a čítárnu a velmi často je majitelem kina. To jest rámeček značně veliký. Jak je však vyplněn? Popis dopadne nelibostně, bohužel podle zkušeností. Proslovy před šikem jsou velikým trápením řečníků, stanovených k tomu ve vzdělávacích schůzích. Bývá jich také ve statistikách více než ve skutečnosti. Jsou připuštěny ve cvičeních jenom, když je pro osvětlu čas, t. j. když se právě necvičí k nějakému veřejnému vystoupení (veřejnému cvičení, akademii nebo divadlu), což bývá téměř po celý rok. Přednášek bývá minimální počet, obyčejně jenom k významným národním dnům. Vyznamenávají se vesměs oficiálním tónem, jako kdysi nařízené oslavy císařských jmenin. O problému divadelním byla již řeč. Akademie (ó, to jméno!) nebude snad nikdo chtít počítati k osvětovým výkonům. Toaletní otázky tanečnic, pestré žárovky a bengál jsou věci nejpřírodnějšího zájmu účinkujících. Proslov bývá zde někdy nutně zlo, jež působí trápení pořadatelství a nudu posluchačstvu. Hudební a zpěvní čísla bývají jediným kladem, ale nejsou s to učiniti členstvo pokrokovějším a osvícenějším.

Knihovny bývají nepatrné, obyčejně zaprášené, obsahově podprůměrné. Čítárny je velmi málo, obmezených na sokolský tisk, jehož osvětové zásluhy byly by zase kapitolou pro sebe. Živým tempem přítomnosti žije a jediným zeleným stromem mezi všemi těmi šedými ubohostmi je kino. Má osvětové poslání? Mohlo by je mít? Praxe je taková, že se sokolské kino svým „výchovným“ programem neliší ani v nejmenším od každého jiného čistě vydělečného podniku, od orelského, židovského nebo německého. Neinformovanost ve filmovém světě i ve větších jednotách (kinooborech) je až dojemná. Při praktikách ČOS. by ovšem ani nejlepší znalec filmové produkce nemohl podávati lepší programy!

Resumé z toho všeho?

Osvětové spolky mají veliký aparát, jehož velikosti, nákladnosti, těžkopádnosti, časovému zaneprázdnění nijak neodpovídají kulturní výsledky. Osvětové spolky dnes nešíří osvětlu, ale brzdí ji. Kdyby jich vůbec nebylo, kdyby byly jenom dobré obecní knihovny a dobří učitelé, nabádající k četbě, bylo by o osvětlu na venkově, o vzdělání národa postaráno lépe aspoň o 100 procent.

D O B A A L I D Ě

Dr. Franko:

Na ruinách ruské emigrace.

KOLA PĚCHOTINEC.

Vlak Roztoky—Praha, kupé třetí třídy. Jako všechny předměstské vlaky, ať z Říčán, nebo z Dobřichovic, i tento má své stále cestující, kteří se navzájem zdraví, znají se a mají svá místa takřka abonována. Početnou složkou takových pasažérů jsou ruští emigranti.

Sedí naproti nám dva z nich, dva z toho malého, plně již aklimatizovaného u nás národa. Muž a žena. On má pleš a zbytky vlasů vyholené. Proužkové kalhoty. Na zcela slušném žaketu (Rusové říkají „visítka“, protože

se nosí na návštěvy) je připevněn odznak carského důstojníka — invalidy. Ona v obyčejném šedivém kostymu. Prostřední postava a silný, hluboký hlas. Je to jeho zákonitá manželka.

Vedou živý rozhovor ve své mateřštině.

„Děti jsem dala do kočárku a nechala jsem je na dvoře. Kdyby přišlo, sousedi je schovají. To je malá starost.“

Jako by to nebylo vždycky stejné a jako by to její muž dávno přesně nevěděl! Zabýval se jinými myšlenkami:

„Musíme si umluvit plán. Já vezmu třeba staré adresy. Jsou vyšlapané, pravda, [dají menší zisk, ale jsou věrné. Zajdu do továrny bratří Ch... do Holešovic. Dělalí sudy, ale jsou to dobří lidé, dají vždycky. Potom půjdu na Národní třídu, k paní T... , ženě nakladatele, potom do Spálené k advokátovi Š... , ten je také jistý, včera tam byl Míša a dostal šedesát korun. To bude pro dnešek dost.“

Bývalý carský důstojník mluví tiše, ale bez obavy, Rusa v kupé nevidí, a člověk, čtoucí v koutě české noviny, jistě nerozumí, neposlouchá.

„A ty,“ dodá po chvíli úvahy, „jdi na ředitele Zemské banky, na R... Kdyby tě k němu nechtěli pustit, napiš lístek a odvolej se na Svatého. Jistě tě potom přijme.“

„Jen se tam dostat, vyhraju, to víš, ředitel R... je člověk měkký, jak jsem slyšela, poddajný,“ řekla sebevědomě jeho žena, vyhlížejíc z oken vlaku, který již vjížděl do pražského nádraží.

Na peroně před rozchodem prohodil ještě důstojník-invalida: „Sejdeme se v „Zemgoru“ u oběda. Mnoho štěstí!“

V Zemgoru mají dobrou vodku a dobře se tam jí. Ale nejdřív je třeba sehnat peníze. A Kola Pěchotinec i jeho žena se právě dali do práce. To není jeho pravé jméno, to je přezdívka. Říkají mu tak jednak proto, že byl u pečoty, královny zbraní. A také proto, že jsou dny, kdy musí z Roztok do Prahy pěšky. A když se peníze neseženou nebo když je prohraje, jde i nazpět per pedes apostolorum.

Takový je člověk Kola Pěchotinec:

Jede do Holešovic, dává se ohlásit u jednoho z bratří Ch... , kteří, jak pravil, jsou dobří, třebaže dělají sudy. Vstupuje do kanceláře. Továrník ho přijímá v pracovním pláští. Vřídne, jako všechny Rusy-emigranty (ale s bolševiky mu nechodtel!). Už předem ví, oč se jedná, ale vyptává se, pro forma a z dobrého srdce.

Bývalý carský důstojník začíná svou povídku, jako by hledal slova, jako by jí vyprávěl po prvé. Celá povídka je obsažena v těchto heslech:

„Invalida důstojník — dvě děti — bez zaměstnání — nezaplacený byt — hlad — prosí o finanční pomoc.“

Továrník má jistě své soukromé mínění o této povídce. Ale neodmítá. Podává bývalému důstojníkovi zelenou bankovku. Ví, co to znamená: carský vysloužilce přijde zas, každý měsíc, snad každý týden, jak mají ve zvyku pilnější z nich. Viděl už řadu takových, slyšel už řadu stereotypních povídek. Ten potřebuje na byt, ten na rigorosa, jiný na cestu do místa, kde by jistě dostal zaměstnání, toho čeká už půl roku žena s dětmi, ale on za nimi nemůže.

A nikdy nepřijede, nikdy nebude zaplacen byt a taxa na rigorosum... .

„Charošíj adress,“ pochvaloval si Kola Pěchotinec známému, který ho na bratry továrníkovy v Holešovicích doporučil. „Nikomú jinému neprozradím, to by sem začali chodit Míšové a Ivanuškové a vydavatelé knih...“

V rayoně Národní třídy tentokrát nepochodil. Známa mecenáška ruských emigrantů, paní T . . . , choť velkonakladatele, nedovede nikdy odřici. Rozdala jim už několik sto tisíc. Dnes však není doma, odjela do Spindel-mühle. Kola Pěchotinec není z těch, kdo hrají na služby a kuchařky, jako jiní kolegové „streloci.“ Proto šel hned o ulici dál, podle plánu, který jsme již slyšeli, do Spálené k panu advokátovi Š . . .

Š . . . také vždycky dá, ale s určitou výhradou. Jeho vášní při peněžních darech je totiž smlouvání. Vy chcete sto korun? To je nemožné. Tady máte devadesát. Toho dne Kola Pěchotinec ve Spálené moc nepochodil, ačkoliv tu byl po prvé, a to se dostává nejvíc. Ale přece dostal přes padesát korun. Dohromady přes půl druhé stovky, to není mnoho, ale denní práce je tím skončena. Volným krokem jde Kola Pěchotinec ulicí. Byl ostatně pomalu čas k obědu. Zamířil tedy k „Zemgoru“, kde měl schůzku se svou ženou.

„Byla tady moje žena?“ ptal se Kola Pěchotinec.

„Nebyla.“

„Dobrá,“ praví, „dejte mi štábskapitána, přijdu za chvíli.“

„Štábskapitán“, to je odborný výraz pro velkou sklenku vodky. Sotva ji vypil — a to dělá Kola Pěchotinec výhradně jedním douškem — odešel.

A sotva odešel, přišla do „Zemgoru“ jeho žena.

„Byl tady můj muž?“

„Právě teď,“ zní odpověď, „ale odešel a říkal, že se za chvíli vrátí.“

„Dobrá,“ praví žena, „dejte mi štábskapitána, přijdu hned.“

Když se sešli, ona zářila.

„Pochodila jsem dobře. Hned po obědě pojedou domů a tam to připravím. Máme po starosti aspoň na týden. Ředitel byl jedna radost, zlatý člověk, pravím, ale omdlít jsem musila, nic nepomohly prosby ani pláč. A ty?“

Kola Pěchotinec kývá hlavou, že nic zvláštního, slabé, ale ne docela nejhorší. Jen málokdy řekne své ženě pravdu, pokud jde o příjmy. Protože potřebuje na hru, a žena karty nenávidí. Také teď, když se s ním po obědě loučí, připomíná mateřsky svým basem:

„Nezůstávej tu dlouho, a hlavně ať moc neprohraješ!“

Žena odešla, Kola Pěchotinec se pustil do karet. Jeho partner je lesní inženýr. Neprovozuje své povolání. Vydal několik překladů, z ruštiny do češtiny, udělala je jeho trpělivá, pracovitá, vzácná žena, Češka.

Hrají „šestašedesát“ do samého večera.

„Šel bych hrát do kavárny R . . .“, poznamenává inženýr po hře, „ale nemůžu tam s touhle špinavou košilí a roztrhaným kabátem.“

„Dobrá,“ říká Kola Pěchotinec, „přijdu z R . . . do lokálu „Na B . . .“ a zahrajeme si ve skupině „devítka“, budou tam dnes všichni!“

KDO JE „STRELOK“ A Z KOHO ŽIJE?

„Strelok“ je ruský výraz znamenající „střelce“. V odborné hantýrce ruských emigrantů znamená člověka bez jakékoliv existence, odkázaného zcela na dobročinnost a podpory. „Strelok“ ostřeluje majetné a vlivné lidi, kteří mají dosti důvěry, aby vyhověli prosbám o pomoc.

To, co je vylíčeno v první kapitole, je přesné zachycení skutečnosti, se všemi jejími rysy a detaily. Bylo ovšem třeba vidět a zjistit ji z několika stran. Kola Pěchotinec, toť jeden typ ruského emigranta, jeden z ob-

razů konců lidské důstojnosti, jeden ze streloků, jichž žije v Praze pěkná řada.

Kola Pěchotinec si nevymyslel své důstojnictví, skutečně sloužil v carově armádě, patřil ke stavu, který si cenil cti více než majetku, více než všeho na světě. Patřil k vládnoucí třídě, měl své privilegované postavení, jako ostatní jeho známí, kteří si zvykli na vynikající roli.

Teď je „strelok“, žije ze dne na den. Činnost „strelka“ je poslední možnost existence, když je ztracena jakákoliv naděje na čestnější život. Tato „ztráta jakékoliv naděje“ není něco objektivně určitelného, často je to jen výmluva. Ptal jsem se několika „strelků“, proč si nedovedou vybojovat lepší postavení ve společnosti. Odpověď byla vždy stejná.

„Co jiného mám dělat? K žádné práci nejsem schopen. Zvláště ne k fyzické. Protože tělesná práce je vždy otroctví a značí ponížení. Když přijdu na stavbu, dívají se na mě dělníci a polír jako na ztroskotaného inteligenta a budou se mi v duchu vysmívat. Prostředky ke studiu, dokud jsem mladý, nejsou a neseženu je. Až zestárnu, je píseň odzpívána a nelze nic začít. A tak jsou tady vášně. Jedni karty, druhí alkohol, v tom se zapomíná. A to je snad naše všecko, věřte, to jsou jedině naše city.“

Odpověď fatalistická a nihilistická. Že nevyčerpává pravdu, je jasno. Mezi „streloky“ potkáte řadu lidí, kteří jsou zaručeně schopni jiného, poctivého povolání. Kdyby nenašli důvěřivce, přece jen by byli nuceni hledat jinou práci a byli by tak užitečnější pro společnost. Nekonečná je však důvěřivost lidská a nekonečná vynalézavost těch, kdož z té důvěřivosti žijí.

Bída je zlá věc, tak zlá, že si ji z čtenářů může představit trochu živě jenom ten, kdo ji zažil na vlastní kůži. A povídání proti těm, kdo bídu mají a hledají, jak se z ní dostat, je z velké části laciné theoretisování nasycených. Kde začíná bída, končí morálka, zcela samozřejmě, tak jako když se přelapávají na druhý břeh. Kázání těch, kdo nikdy nezažili strach o chleba k obědu, patří mezi krásné a bezvýznamné počiny. Hlad a bída, to jsou stavy, na něž nestačí intuice. Kdo je aspoň jednou v životě nezkusil, kdo nebyl aspoň několik dnů zcela osamocen na tom druhém břehu, nepochopí.

A kdo tam jednou byl, nikdy nemůže odsuzovat ty, kdo tam žijí a kdo odtamtud přicházejí, aby trhli něco mezi šťastnějšími. Těžko vést demarkační čáru: ten si to zavínil sám, ten by nemusil živořit, kdyby nechtěl, ten je notorický lenoch a flákač . . .

Píšu-li těchto několik obrázků ze zákulisí ruské emigrace, není to proto, abych dělal soudce nebo abych jim škodil. Naprosto jim nezávidím, a kdybyste je vy poznali osobně, jistě byste nechtěli měnit ani s jediným z nich. Nemohu však s nimi ani souhlasit, nemohu přijmout jejich argumenty. Jsem přesvědčen, že někteří ze streloků jiní už nebudou za nic na světě, ale právě tak, že mnozí z nich by svého „obstřelování“ musili nechat, kdyby nenašli důvěřivé lidi. Byli by nuceni najít si novou, produktivní práci. Měl jsem vzácnou příležitost nahlédnout do nitra určitého okruhu pražských emigrantů z Ruska. Nenávidím flákače. Nemilují hloupé lidi. Tři hlavní motivy těchto rádků.

Lidi, kteří umožňují „strelokům“ jejich existenci, poměrně tak snadnou, jakmile se překonají první překážky, je u nás víc, než by kdo uvěřil. (Dvě největší překážky zapracování streloka: stud a strach.)

Jedním z důvodů toho, že se „strelokům“ v Praze a v naší republice vůbec dobře daří, je staropražská rusefilská tradice. Ona idylická, mlhavá a bratrská tradice, která tvoří dosud nezodlné jádro všeslovanské politiky národní demokracie. Po skončení války a bolševickém převratu dostala ruská otázka u nás novou, zvláštní tendenci: protisovětskou, zapřísáhle, na život a na smrt, proti novému Rusku, proti socialismu a komunismu. Pro zachování starých dob, starého zřízení, starého řádu, pro carismus, pro monarchii.

S otevřenou náručí přijala česká buržoasie uprchlíky z barbarské země, kde se nectí zákony radikálního kapitalismu a zcela mírné pokrokovosti. Vojákům a důstojníkům rozprášených protisovětských armád se otevřely salony, pořádaly se široce založené podpůrné akce, povolovaly se velké, dlouhodobé úvěry.

Nikdo nemůže nic namítat proti pomoci těm, kteří jí potřebují. Zde však šlo především o motivy politické. Podepřít protisovětskou frontu. Proto nenapadlo ani nejodvážnějšího „streloka“ prosit příznivce o podporu s tímto prologem: „Jsem chudý sovětský student...“

Pokud jde o soukromé dary soukromníků, nejde nic namítat, nelze dávatí direktivu. Věrný katolík dá vždycky sběratelům na dokončení nějaké svatě velestavby, komunista dá na Rudou pomoc a agrárník, pořádají-li se vůbec v této blahobytné straně žebrácké sbírky, dá vždycky na pomník Přemysla Otáče. Právě tak dá český kapitalista nebo demokratický národovec peněz na emigraci, z níž bohdá přece jen snad bude bašta proti sovětskému Svazu, a když ne bašta, tak aspoň se dostaly peníze do rukou těm pravým, a vem je čert, ty peníze, jen když se něco ideálního stalo...

S pracovitými emigranty, kteří se stali produktivními činiteli v naší republice i za hranicemi, užívali výhod pohostinství i emigranti, kteří byli podporou utvrzení v lenošení. To už nebyly peníze soukromníků, tu už šlo o úvěry z peněz společných, z národního pokladu.

Po dvanácti letech života u nás se velická většina emigrantů přizpůsobila novým podmínkám. Fungují jako dobří odborníci na odpovědných místech, jsou nejvíce inženýry a lékaři, uplatňují se v obchodě hlavně jako cestující, jsou dobrými šoféry, dělníky, číšníky. Nejednou z nich se domohl značného jmění, na příklad Ing. Kobylský, majitel obchodní a jazykové školy na Václavském náměstí. Zaměstnává desítky profesorů, převážně Rusů. Také on vystudoval v Praze z podpory „Komitétu pro umožnění studia ruských studentů“.

Ti, které podpora připravila o aktivitu a naučila pohodlnému, třeba ubohému životu, tvoří malý nárudek pro sebe, kolonii, jejíž členové se navzájem dokonale znají a kteří přes to žijí mezi sebou jedni na úkor druhých. „Střelci“ vymámí sice peníze na českých mecenáších, ale většinou je prohrají v kartách se svými krajany, jejichž povoláním a vášní je karban, zcela profesionální karban. Jako čistokrevný „strelok“ nedělá nic, zholá nic kromě prosebných návštěv, tak nevezme čistokrevný hráč do ruky nic jiného než karty. Den co den, večer co večer, noc co noc.

Nepouštějí mezi sebe cizince, aby ho obehrali, hrají jen mezi sebou. A tak působí pohled na ně dojmem ocelového kruhu nebo střevlíků, kteří se požívají navzájem, uzavření v jediné krabici. Trvá to už léta stejně. Jen kavárny se mění občas, lidé zůstávají stejní. A kdo se neudrží na takové výši, aby mohl hrát v kavárně, hraje v zastrčeném lokále. Alkohol je spojkou

mezi streloky a karbaníky, dovršuje jejich společnou bídu.

Pracovití emigranti považují tyto své krajany za hanbu, sami se začínají proti jejich podpoře a existenci stavět a je jejich přáním, aby veřejnost nekladla v tomto případě rovnítko mezi všechny příslušníky ruské emigrace. Dokazují příklady, že se potom často marně hledá pomoc, když jí někdo opravdu potřebuje. „Střelci“ kali vodu zneužíváním důvěry. Oni sami ovládají techniku svého povolání; člověk skutečně potřebující, ale neobratný, musí odejít jako diletant s nepořízenou.

„Střelci“ vydělávají nejen vlastní činností, ale i prozrazením adres „klientů“, u nichž se dá ždímat. Je to zcela regulérní obchod adresami. Za obvyčejné dává strelok informátorovi třetinu toho, co dostane. Na výjimečně dobré adresy platí taxa padesátiprocentní. Všimneme si ještě několika jiných typů „střelců“ při práci, hlavně mistra v tomto oboru, který má přezdívku „Francouz“, a potom jiného typu, známého pode jménem „Svatý“.

Je zajímavé že Československo je „střelci“ pokládáno za nejlepší z evropských států. Na druhém místě udávají Francii. Itálie a zvláště Německo jsou pro tuto živnost špatnou půdou. Rovněž Jugoslavie platí za nevýhodnou zemi. „Střelcům“, jejichž leitmotivem je žádost o peníze, aby si mohli opatřit zaměstnání, nemůže být nic nepříjemnějšího, než když jim někdo zaměstnání přímo nabídne. Jugoslavie je tak impertinentní: zákon tam umožňuje každému Rusovi nalézt dobré místo a dokonce přijetí do státní služby se stejnými právy, jako mají rození Jihoslované.

Těžký život.

Sociolog, pracující na vylíčení života vydělávajících studentů, poslal nám dvě studentské zpovědi — Český medička a Ukrajince medika. Závěry z této četby nechť si udělá čtenář sám, jak nám náš informátor oznamuje, bude to mítí happy end: oba ti lidé patří k sobě a co nejdříve se vezmou.

I.

Přijela jsem jako medička na prázdniny domů. V Praze zůstala jsem bytné za poslední 2 měsíce dlužna. V zástavu nechala jsem jí peřiny a šatstvo.

Máme v malé vesničce hospůdku s malým hospodářstvím. Maminky nemám, a tudíž celá starost o domácnost, jakož i o obsluhu hostů připadla mně. Prázdniny uběhly i připravovala jsem se zase do Prahy. Tatínek však k mému překvapení dal mi 95 Kč, řekl, více že dáti mi nemůže; když mám prý takové vzdělání, abych si našla zatímně nějaké místo. Doma zůstat jsem nechtěla, ale kam s 95 Kč. Rozhodla jsem se záhy. Sestřička tehdy byla provdána, měli najmutý hostinec nedaleko v městečku K. U sestřičky přijali mne s radostí. Ona vedla domácnost, já obsluhovala hosty a jedinou mojí radostí byla její holčička, Hanka. Ač jsem z hostince, život hostinský se mi nelíbil vůbec. Tamější existence neměla však pro nás všechny dlouhého trvání. Hostinský hostinec prodal, a po 4 měsících nastalo stěhování. Odstěhovali jsme se do H. Tam byla pronajata 1 světnička v podkrovní. Pokojíček celkem hezký, světlý, ale domácí, ač slíbila, kamen tam nedala. Úřady též nepovolily, že v podkrovní není dovoleno topití. Bylo to v lednu, a zima byla dosti třeskatá. Peněz nebylo, černá káva s chlebem byla téměř denní naší potravou. Celé dny jsme trávily se sestřičkou v posteli, navlékajíc korálky. Na jaře ona šla pracovat k jednomu hospodáři, a já se zabývala malou Hankou.

Jedné krásné neděle jsem se rozloučila a cestovala jsem pěšky a 3 hod. se zavazadly zase domů. Neměla jsem ani těch 95 Kč, jako když jsem odcházela. Byl červen — vše se jen smálo.

Blížila jsem se k domovu, a přece připadala jsem si tak osamocena. Nebylo onoho hřejivého pocitu, který mne lákával domů ještě za maminky. Připadala jsem si jako nějaká tulačka. Slunce oslňovalo až oči — já plakala. Celý obzor kol vzbudil ve mně zvláštní náladu; jakousi touhu po svobodě, po té svobodě, jež tak nemilosrdně jest spiata všedním životem a jeho podmínkami. Přála jsem si v tomto okamžiku žítí na nějakém odlehleém ostrově a mítí okolo sebe jen tu jedinou bytost, jež by pro mne žila a pro níž bych i já žila. Myslíla jsem si, jak jsou šťastni oni živočichové, ale i tam je boj o život, snad ještě krutější a nemilosrdnější tím, že je podmíněn jen fyzickou převahou. To je ještě strašnější než v našem životě.

Tatínek láteřil, že jsem si nalezla nějaké místo — vytrpěla jsem pravá muka přes prázdniny. V říjnu nebylo na Prahu ani pomyslení. Přišel jeden pán, a přijala jsem místo pomocnice v domácnosti na T. Přijali mne hezky a já snažila jsem se pracovatí ve všech sil. Měsíční plat jsem obdržela 100 Kč, ale vedle toho jsem měla příjem z různé pošilky. Vstávala jsem o 1/6., na starosti jsem měla úklid 5 místností, vaření, prádlo, správký i vaření. Nejednou jsem si i zaplakala, ale vydržela jsem tam osm měsíců. Starý pán mně vypomohl, jak mohl. Vymetal za mne kamna, řezal se mnou dříví. Stará paní mne měla také velmi ráda, ale později, když jsem se tam po svém měsíčním odchodu vrátila po druhé, měla ochota a laskavost starého pána nemilou dohru. Samozřejmě že i já měla pak ujmu — ale pranic jsem si z toho nedělala. Ostatně se k tomu vrátím. Jídla jsem měla dost, ale peněz málo. Byla jsem celá popálená na rukou od kamen, pořežána, na krku boule, záda bolela. S počátku jsem myslila, že není možno, abych tomu přivykla. V duši bylo však hořko, uzavřela jsem se do sebe a lidi jsem prostě nenáviděla. Mladí byli též hodní, ale paní nejednou mi ukázala svoji převahu. Dědala jsem pak, když jsem ji poznala, tak jak si přála, třebaže dle mého náhledu to nebylo správné a bylo dobře. Vždyť jí bylo osmnáct let, ale byla to milostivá, proti tomu nebylo námitky.

Jednou přišla cikánka. Jak živa nedala jsem si hádati, nevěřím jim, ale tehdy jsou duševně naprosto ubita, požádala jsem ji. Há-dala mi, že mnoho mne ještě čeká, ale že se vdám a že budu velmi šťastna, že půjdu do týdne do jiného místa. Smála jsem se.

Jedno se přece vyplnilo, ty cikánko! Po týdnu obdržela jsem dopis od N. ohledně nového místa. Ovšem zase služba a slíby, na něž dala jsem se zlákatí. Hlavně větší plat — vždyť jsem neměla uspořeno než 100 Kč. Rozhodla jsem se a jela jsem. Stavení s hostinskou místností a uzenářský krám. Paní trochu méně příjemná. Plat 100 Kč, obsluhovat hosty, od nichž prý mi kyne skvělé zproptné, a úklid s prádlem. Rodina čtyřčlenná. Byla jsem zvědavá na můj „hezky samostatný pokojík“. Oh žel, místnost u půdy, a v ní pouze postel. Nu, alea iacta sunt, řekla jsem si, tady asi vydržíš tak ten měsíc, abys měla nazpět. S počátku asi tak týden to šlo. Za týden prádlo — hrůzo, ono toho bylo snad za kolik neděl. Pravda, byl prací stroj, ale ruce od ždímání jsem necítila. Paní mi pomohla právě kývat pákou u stroje. Hostinský mi přál. Sám nebyl k ničemu, abych se tak vyjádřila a podle toho vše tam také šlo. Druhý týden již mne vzali na luka, přes to že jsem byla pozvána k lehčí práci. Měla jsem puchýře na dlaních od hrabání, ale snášela jsem to bez reptání, v duchu si přejíc, aby byl měsíc u konce. Když jsem seznala ten celý pořádek, ty umazané nezvedené děti, bylo mi velmi líto, co jsem z prvního místa odešla, a tak jsem napsala, že se zase vrátím. Jednou měla jsem vše v pořádku, tak jsem vyšívala — hostů mnoho nepřicházelo a zproptné — kdepak — takoví venkované tomu nejsou zvyklí! Paní vrazilila rozlícená do světnice a povídá — „to by vás kousek upadlo, kdybyste té krávkě hodila?“ Nato jednou při snídání povídá: „To nemůžete těm prasatům uvařit polévku, když nejdřív vstáváte?“ Já nato: „Paní, vite co, dnes je sobota, v pondělí jdu pryč.“

Vypravila jsem se. Jela jsem nazpět do prvního místa, měli radost. Již jsem znala, jak si co přejí, byla jsem jako doma a již se mi ani ne-

stýskalo. Pomýšlela jsem jen na to, abych si co nejdříve našetřila něco peněz, abych si mohla dojetí do Prahy.

Čas plynul jako voda — práce bylo dost, zahálet jsem nesměla. Ve volné chvíli jsem vyšívala, s dítětem se bavila a protože měli výrobu lihovin, vymývala jsem jednou týdně také láhve. Ještě dnes mne hrůza jímá, vzpomenu-li si na to množství. Měla jsem jich na 300 až 400 vždy. Některé méně špinavé, a některé, až Bůh brání. Vymývala jsem je u takového potůčku, kam jsem si je musela sama ze dvorku donášeti. Všecko jsem dělala s radostí, ale ty láhve byly mi solí v očích.

Bylo zase jaro a dny plynuly v potu tváří dále. Staří měli obchod. Jednou jsem se zmínila, že už bych nejraději jela domů. Starý pán mne přemlouval, a jelikož znal, že ráda uzené a sýry, tak každý den mně něco přinesl, jen abych nechodila. Při hrubých pracích, jako vymetání kamen, řezání dříví a pod. opravdu mi velmi vypomáhal. Ale jeho paní to začínalo býti nevhod, což jsem ostatně záhy zpozorovala a na to jej upozornila. Jednou, když mi pomáhal nasazovatí roury od kamen, které vedly dosti vysoko ke stropu, byla bych spadla se židle a tu mne zachytil. Ale v tom okamžiku jeho paní, kterou žárliivost již hlodala v srdci, vešla do pokoje. Neřekla ani slova a vzdělila se, a její pan manžel jí následoval teprve, až bylo vše hotovo. Bylo mi nepříjemno, když vešla jsem do kuchyně. Mladí hleděli na mne jako na zločince, stará plakala a že se pověsí — nevím, omdlávala-li skutečně nebo jen pro forma, starý jí omýval studenou vodou.

Šla jsem po svém, umínujíc si, že ihned dám výpověď. Za chvíli došel mladý a spustil. „Slečno, co máte s mým tatínkem?“ „Dovolte pane H., vůbec nic.“ Vysvětlila jsem mu celou situaci. Výpověď jsem nedala a také jsem ji neobdržela. Ale resultát byl, že od té doby vše bylo na mne. Starý pán mi již nepomáhal. Bylo to v květnu, když domácí dům prodal a moji zaměstnavatelé dostali výpověď. V pátek jsem prala a v úterý že pojedu domů.

Domů jsem nejela, nýbrž k sestřičce do D. B. Peníze uspořené praskly na živobytí. Prodala jsem peřiny a jela jsem do Prahy v březnu. Žádost již jsem mezitím podala o přijetí k poště, byla mi vrácena s podotknutím, že ženských sil nepřijímají. Onemocněla jsem a musela jsem být operována. Tak jsem myslila, abych se trochu zotavila — odjela jsem tedy na prázdniny, vzavši s sebou jednoho kolegu, také takového chudáka. Byla zrovna u nás hasičská slavnost, když jsme přijeli. On pomáhal tatínkovi na poli a já obstarávala domácnost, to byl náš odpočinek. Nadřeli jsme se, a konec byl, že když jednou večer můj kolega si trochu hlasitě zazpíval, tatínek mu řekl, že nemá náladu pro zpěv, a tak jsme ještě ten den cestovali začátkem října ku Praze, bez peněz. Jediný pes nás doprovázel, a násilím museli jsme ho zahnat, aby šel domů. V B. jsme přenocovali u sestřičky, prodala jsem jí černý kabát, abychom měli na cestu a odjížděli jsme novému životu vstříc, jak tehdy můj kolega řekl.

Šla jsem jako dělnice do expedice jedné pražské tiskárny, kdež jsme pracovala od 7 h. ranní do 12 a od 2—5. Plat jsem měla 30 Kč týdně. Falcovala jsem papír a snášela poštu. Toto snášení jsem velmi nenáviděla. Měla jsem méně zručné prsty než ostatní, které tam již pracovaly déle. Na několika stolech vedle sebe byly rozloženy číslované archy a my chodíce kolem stolů sbíraly jsme po číslech jeden arch za druhým a dávaly sebrané zas jiným, které přehlížely, je-li to správně a dávaly je pak na místo. Měla jsem při tom snášení takovou smůlu, že to ani dál nešlo. Za prvé nemohla jsem postačítí a za druhé, když jsem držela v ruce několik archů, najednou prsty křečovitě se sevřely, vypověděly službu a papíry vypadly na zem. Nic platno, musela jsem stranou a tam to zase srovnat dle čísel. Ostatní vše, jako falcování, skládání na tisk, bylo mi hračkou i zábavou. Naše pí nadřizená, když viděla moji nesnázu a jsouc upozorněna p. ředitelem, pak mne k snášení nevolala. Druhé dívky se odvolávaly, co že prý já nesnáším a tu jim bylo řečeno, že celý postup hrozně zdržují, proto ať raději dělám to, co mi jde. S dívkami vycházela jsem celkem velmi dobře. Dávaly mi kávu k svačině, některá mazaný chléb, jiná kousek masa z domova přinesla a pod. Se třemi jsem přišla také do konfliktu, ale hned zapomněly a mluvily zase, jako by se nic

nestalo. Líbi se mi, že když je potkám nyní, že s takovou radostí se ke mně hlásí.

V prosinci obdržela jsem jiné místo — místo uklízečky v kanceláři. Bylo mi skoro líto, že musím se rozloužit s celou tiskárnou — již jsem tam zvykla jaksí. Pamatuji se, jak po informaci u portýra spěchala jsem do čtvrtého poschodí, kde nalézala se kancelář pana šéfa D. Čím více jsem se k ní blížila, tím větší jakási tíseň doléhala na moji hrud' a když jsem stanula přede dveřmi, měla jsem takovou trému, že jsem nemohla ani zazvonit. Opět chvíli takto ostýchavě jsem stála, pak jsem očistila špičky bot o punčochy, dodavši si odvahy, zazvonila a vstoupila. Sluha uvedl mne k panu šéfovi. Aniž by čekal, až se mu budu hlásit sama, dobráckým hlasem se otázal: „Vy jste tedy ta slečna, o níž mi p. dr. F. telefonoval?“ To mi dodalo sebe-důvěry, že jsem se zmohla na odpověď, že ano, a že ať je bez starostí, pracovat že budu ze všech svých sil. To se zase patrně líbilo jemu. Bylo to pět zařízených kancelářských místností, za nedlouhou šest, s spacími stoly, různými skříněmi a s množstvím spisů a knih. Zcela nově zařízeno. Bylo mi řečeno, že dostanu 500 Kč pokl. a starob. pojištění že si musím hradit. Uklonila jsem se a byla jsem ráda, že tím je celá procedura skončena a hned za 2 dny jsem nastoupila. Nic jsem nenamítala a pracuji dále. Pracuji tam 2—3 hod. denně, takže ostatní čas zbývá mi ke studiu. Hrubší práce, jako leštění parket, čištění oken obstarává za mne zatím již Dr. med., můj kolega ve štěstí i v neštěstí. Budu ráda, až i já skončím svá studia, ale přes to vždy vzpomenu si, jak jsem vkročila do života „životem“.

LITERATURA A UMĚNÍ

Jiří Frejka:

K moderní comedii dell'arte.

II.

Jde-li o moderní komedii dell'arte, není při tom potřeba myslet na Harlekýna, Pantalona, Zane a Colombinu. Jejich masky se staly maškarami a jsou nevymluvně v básni, na jevišti, všude. Ale co trvá v nezměněné hloubce, to jsou její lidské typy. Život, který byl zachycen jejím cliché, mechanismus jeho hlavních postav, věčně se opakujících ve své průměrnosti, mechanismus milostných situací, mechanismus lidského nenažrnce, dravce nebo hlupáka. Schémata komedie dell'arte jsou kusá jako každé schéma, ale nic neprokazuje výrazněji lidskou potřebu uzavírat si kvasící život do typisujícího cliché našeho vlastního mozku, který chce mít vždycky přehled po světě kolem. Jsou to schémata udivující bystrostí, uměním urvat životu nejvýraznější tahy a prvky, jimiž nadal lidi a jejich činění. Život musí být zaklet do těchto schémat, abychom měli pocit jeho ovládnutí.

Moderní komedie dell'arte — to jméno je vlastně jen ukazatelem určité metodické cesty. Je to jméno pro dramatickou práci, které se podaří sepnout současné typy do celku stejně výrazného a lidsky prozírajícího, jako tomu bylo v oné comedii italské a francouzské. Tedy ne kostým, ale požadavek stejně celistvého pohledu je tu rozhodující.

Dramatik, který má v sobě vášnivou zvědavost a žízeň po poznání skutečnosti, pociťuje současně i touhu ji zvládnout dílem. Každý podle své osobnosti vytváří jakousi komedii dell'arte. A ať básník tragický nebo komický, tvoří si svou síť typů, jimiž pro sebe vyvažuje

svět kolem sebe. G. B. Shaw si stvoří komedii dell'arte, v níž jako typy nevystupují vždycky lidé, nýbrž i společenské módy nebo ideje. A O. Neill zejména v prvních dílech je nejprve žízňivý po zachycení lidí, po vášnivém přírodopise lidských polozvířat. Langer, který miluje lidi profatě jejich vlastní thesí. Čapkové se svou živelnou ironií a intelektuálním optimismem vyjadřují si lidi fantaskním snem — postavy jsou nejčastěji ve službě these autorů. Pro ně není člověk jistotou, nýbrž otázkou. A není celkem, celistvou neštěpenou bytostí, nýbrž jedním rysem. Oni mají nejbliže k takové polarisaci někdejší comedie dell'arte, a začavše ji kdysi a vykreslivše několik figur i v Loupežníku, učinili o ni velký pokus ve Hmyzu. Není pochyby, že právě díly této řady jsou autory příštích repertoírů. Jejich spodní zoufalá otázka po kladném lidství dává jim spíše vidět jeho negativní póly — a negativně, t. j. komicky a groteskně lze kreslit člověka mnohem snáze. A zase jiný autor, třeba Ibsen nebo Pirandello, kde je zcela v popředí these, ideologická náplň, a kde lidé jsou jen panáčky ukazujícími počasí.

*

Konečně, člověk na jevišti nikdy není jiným než právě tím panáčkem, ukazujícím počasí. Ať vyleze panáček nebo panenka, vždycky jsou jen řezanými dřívky, korky nebo čím, a jejich vlastní tvar je nejméně rozhodující. Hodnotíme si je my sami, my diváci, podle zákonů, jež jsme si do nich vložili. Nezáleží na panáčkovi, ale na těch zákonech a na nás. Nezáleží jen tak nějak na artismu jevištní figury, ale na ethosu, které jí dá autor, režisér, herec. Ale čistá ideologie tu nestačí, aby vytvořila ono ethos. Jak to?

Odpovíme jinou otázkou: v čem je základní chyba současného dramatu i současného herectví, a proč dochází často k odcizení obecnstva divadlu? V čem jsou ty hodnoty divadelního představení, pro které je uznáno nebo odmítnuto? Proč herec, režisér uhrávají kus po kuse mízu svých bytostí často zcela bezúspěšně, marně a přece zdánlivě umělecky hodnotně?

Patrně proto, že moderní divadlo potřebuje jinak, novým způsobem celého a všestranného člověka na jevišti. Člověka mnohonásobně vyloženého. Člověka, který není ze vzduchoprázdna a nepadá nazpět do něho, člověka, který žije — imaginárně jednou stvořen — a není pouhou nálepkou na plátně divadelního prospektu.

Ne, to není celý člověk, tento vzdychající mileneček, ani tato nadávající domovnice. A každý rys povahy, který si na nich uvědomujeme, nám zakrývá celou nesmírnou rysů utajených nebo neuvědoměných. O. Mrkvička napsal v kterémsi svém článku, že lidé vyskytující se v románech nebo dramatech, jsou záhadné existence, které nejedí, ale hlavně, které nejsou určovány svou prací, nýbrž jsou „nejvýraznější“ ve své zahálce. A přece je to práce, která sešněruje milence do takových pohybů, že miluje, jako když obsahuje břitvu. A co má dělat jiného, je-li holičem? A není-liž máchání plen, otírání schodů a třeba zas přemnohý pohyb lásky oné domovnice stejného kořene, takže v jednom z nich je obsaženo zároveň všechno ostatní?

Kdysi, zejména za realismu a naturalismu, domnívali se herci, že opilost je možno napodobit zcela snadno. Že postačí několik „opilých“ pohybů — které prý budou velmi podobné u všech postav! — aby byla znázorněna opilost. A přece opilost je tak různá u každého ne podle temperamentu, ale podle zaměstnání. Verpánkový švec vypravuje v opilosti celé epos o dravcích, šídlech, flocích a knajpech a koptu, jinými slovy, je zcela jiný než kd-

koliv, více jiný než kdykoliv. Nebo viděli jste — dobře opilého herce, ať je jím demagogický politik nebo ten s jeviště? To je celé mysterium, ve kterém se ten člověk propadá z jednoho světa do druhého, a děsí vás tím, že všechny jsou mu vlastní.

Chcete realismus? Ano, tady je jeho začátek, ne ve zcivilněném jevišti, kde všechno je šedé a bezvýrazné. Dnes přechází již doba jevištní přestřídmosti, jistá distinguovaná extatičnost, nebo ještě spíše intenzivní žhavost každého rysu, každého místa, každé postavy na jevišti.

Chcete realismus? Ano, tento realismus bude začínat v člověku, bude jej otvírat k diváku, a bude to člověk prokreslený natolik, aby nebyl pouhým panem Láskou, který jen vzdychá, ale po každé celým člověkem. Neboť dnes je tu zájem o celého člověka — a ten není ideologií, ale harmonickou, reálnou bytostí, čímsi zivelným: bestie — homo.

*

Ale typsační proces, úsilí o zabsolutnělé vidění světa má současný protiklad v úsilí jiném, v úsilí ryze a nalyticky. Toto úsilí, které bylo zvlášť patrné u nás po válce, je něčím, co můžeme na př. sledovat na příklad u Nezvala i Apollinairea, třeba i u Nevena a tolika poetů na jevišti. Je to potřeba výkladu člověka, výkladu tak mnohoznačného, že pro něj nepostačují pojmy, že je potřebí snů, asociací a obrazů, aby bylo možno vyjádřit bytost lidsky komplikovanou. Vědomí, že člověka je sotva možno vyjádřit jeho výroky o sobě i o jiných (tím méně ovšem, že je vyjádřitelný jako prostý typ); že je nutno vyjadřovat jej jeho podvědomými stavy, zhmotněnými na jevišti atmosférami míst i lidí; že jeho nitro je přebohatým jevištěm protikladů vyrůstajících z jeho vědomí i podvědomí.

Jistě je to zbytek Schopenhauera nebo Vaihingerovského „Als ob“, a je to správné, pokud tato snaha obohacuje jevištní postavu. Ale divadlo je ve svém jádře umění velmi syntetické a nesnese čistou analýsu a destrukci, ať tu, kterou provádějí „expresionisté“ zejména francouzští a la Pellerin, dadaisté, nebo kdokoli jiný. Funkce divadla je sociálnější a jde mu v první řadě o konfrontaci diváků s postavami, o konfrontaci, jež má těžiště a výsledek teprve v analýse společnosti. Chci tím říci, že je mnohem modernější Švejk s celým svým jasnozřivým zobrazením a výkladem lidí než Pellerin, který na jeviště staví zhmotněné duševní stavy a procesy. Je modernější už proto, že je aktivnější a že jeho obsah se obrací k mentalitě množství a ne k osamocenému čtenáři. Básník má x-krát po jednom čtenáři. Dramatik mluví vždycky ke kolektivu v hledišti — a tento rozdíl je zásadní. Tak jako kdysi divadlo bylo součástí kolektivní bohoslužby, tak je dnes součástí kolektiva, které se přišlo nejen společně pobavit, ale i společně soudit. Nepřišlo však soudit jeviště, jako by to byl úsek absolutna. Diváci bez jakéhokoliv dohodnutí se seskupují v porotu, která naslouchá jevišti jako žalobci a hlasuje o jeho žalobě. Nemyslím tím jen na hry řekněme satirické nebo tendenční, nýbrž na to, že na základě obrazu vtisknutého jevištěm do mysli se hodnotí ani ne tak práce na jevišti, nýbrž svět mimo jeviště, společnost. Nebo ještě lépe než „hodnotí se“: na základě jevištních postav jsou objevovány takové postavy v životě, mezi známými. Jeviště je klíčem, podle něhož jsou právě objevovány.

Sociální funkce divadla nespočívá v hlubokomyslné pravdě, která se obecnstvu vykládá, a nespo-

čívá v tendenci, ale v živosti, názornosti a temperamentnosti, s níž navazuje na celou společenskou psychu a s níž napomáhá k rozeznávání a rozlišování skutečnosti. Sociální funkce divadla, toť jeho celý mravní habitus, toť nejvyšší životný postoj. Bezprostřední odhodlanost, která je k tomu nezbytná, je zároveň i tvůrcem nového pathosu, mravního pathosu, který nebude mít nic společného s běžným moralisováním.

Válečná generace, která poznala mravní derutu civilisace nijak neopřené, válečná generace, která (jak poznamenává Goetz) poznala válku jako hroznou lučavku individualit a hodnot, rozměňujících osobnosti ve vyděšenou kaši zvířecích tvorů — tato generace si otevírá nejhorečnější dobu pozitivní práce. Zdá se, že to bude sám náš život se všemi svými problémy mladého státu, že to bude ono společenské vakuum, které u nás vzniklo, že to bude konečně velká potřeba syntetizovat a nad to zabsolutňovat hodnoty, které si vytvoří půdu a tvůrce nového dramatu. Dramatu, v němž zase jednou budou na sebe narážet nezrelativisované, příkře své hodnoty, chtějíce se dobyt do života.

Henry Cowell:

Hudebníkovy zkušenosti v Rusku.

Většina lidí, vracejících se z cesty Ruskem, cítí se zavázána, aby o něm pronášela své názory. Upřímně se přiznávám, že názorů nemám; nemohu jich tedy pronášet. Nevím nic o politice ani tu, ani tam. Šel jsem do Ruska jako hudebník, jenž byl pozván vládou, aby zde hrál. Nejsem spisovatelem; proto mne sověty nikud nevodily a nesnažily se mi ukazovat věci proto, abych o nich psal; pohyboval jsem se úplně volně — jak v Moskvě, tak v Leningradu.

Akce vládních úředníků, kteří mne vyzvali, abych přijel do Moskvy, byla jaksi spletená. Když jsem si po jejich pozvání požádal o visum do Ruska, bylo mi odmítnuto. Tím byla věc pro mne vyřízena. Několik dní nato jsem však dostal oficiální pozvání sovětské vlády, abych přijel hrát do Moskvy, a byl mi přidělen celý osobní státní vagon z Berlína až na ruské hranice. Vagon jsem ovšem v té chvíli naplnil lidmi, kteří by jinak byli museli stát po celou cestu. Když jsem přijel do Moskvy, nikdo mne nepřivítal a zdálo se, že vůbec nikdo na mne nečeká. S neobyčejnou námahou jsem vypátral konečně adresu předsedy toho komitétu, které pořádalo můj koncert. Koncert byl dávno ohlášen a měl se konati, tuším, již příští den. Ale když jsem zahrál komitétu na zkoušku, byli jeho členové tak rozhořčeni mou hudbou, že koncert odvolali. To prý je hudba pro Rusko příliš radikální. A tak, byv dopraven do Moskvy v osobním státním vagonu, stál jsem zde jako někdo, kdo nemá vůbec ničeho zvláštního na práci. Avšak když se začalo šuškat po Moskvě, že přijel nějaký skladatel, který je tak radikální, že je třeba ho potlačit, vypukl skutečný zájem a zvědavost mezi „vznešenějšími“ a začaly pršet pozvánky, abych hrál na koncertech.

První z těch koncertů byl na hudební fakultě. To je nyní obrovská instituce; všechno soukromé vyučování hudbě bylo zrušeno a všichni učitelé hudby patří tedy k profesorskému sboru konservatoře; studentů je víc než jedenáct tisíc. Na fakultě jsem se zalíbil a tak jsem musel hrát studentům v několika paralelách. Studenti mají psychologii zrovna opačnou než naše publikum. Když mne vyvolají v Americe, abych přidal, tož to dokazuje, že posluchačstvo je potěšeno mým dílem a proto že si přeje mne ještě jednou slyšet; v Rusku však, rozumí-li se dílu a líbí-li se hned na prvé poslechnutí, tož je tím více vyřízena; ale je-li dílo spletené a těžko pochopitelné, tož si obecnstvo žádá, aby se zahrálo ještě jednou. Naše obecnstvo je naopak s to opustiti sál, nerozumí-li nějakému dílu hned napoprvé.

Když jsem se nahrál pro studenty, hrál jsem pro komité, které rozhoduje o vši hudbě, jež má býti v Rusku tištěna. Všechn hudební tisk nakládá vláda; má znamenitý sbor z dvanácti nejlepších skladatelů ruských, kteří rozhodují o tom, která díla mají býti tištěna. A ne, že by se na noty jen dívali: vláda obstará i orchestra a sólisty a skladba se před sborem skutečně zahraje, aby mohl lépe rozhodnouti, co se má tisknout. Když jsem zahrál pro onu jury dvanácti, požádali mne o dovození, aby mohli mou hudbu tisknout, a já jsem je ochotně dal. Za pět minut nato, nad číškou čaje, která jest nevyhnutelná při všech ruských společenských procedurách, presentoval mně pokladník státní hudební edice veliký obnos v rublech a kopějkách. Jakmile jsem se zotavil z pávodního údivu nad tím, že jsem vůbec placen (což jest v životě skoro každého skladatele událostí, při níž se tají dech), zeptal jsem se, jak mohli v tak neslychaném krátkém čase rozhodnouti až na kopějku, kolik peněz mně mají dáti. „To je velmi jednoduché,“ odpověděli mi: „Spočítali jsme noty. Platíme 10 kopějek za jednu čtvrtovou notu, ať je hudba jaká chce.“ Potají jsem si přál, abych byl býval přidat pár čtvrtových not, ale neřekl jsem nic.

*

V denním životě v Moskvě se nejeví deprese. Město je ukrutně přeplněno, jak bylo v jiných dobách své historie; život, aspoň umělecký, je skvělý. Je zde mnoho, mnoho divadel a všechna jsou přeplněna. Jsou zde tři symfonické orchestry. Slyšel jsem dva z nich, oba dobré. Znamenitý je „Persimphons“, který je bez kapelníka. Skvělá souhra, které títo mužové dosáhli bez viditelného vedení, jest pozoruhodná. Skoro všechny divadelní hry jsou didaktické a dělají propagandu komunismu. Ta, kterou jsem viděl v Meyerholdtově divadle, měla za úkol zahanbiti sedláky pro jejich některé velice nečisté způsoby. Hra se jmenuje „Brouk“. Napřed se ukazují selský dům, v němž je mnoho nepohodlí a stěsnanosti. Mladý, velmi nečistý chlapík se žení. Tak, jak se potácí zmámen svatební vodkou, zapálí dům a všechno kromě něho je zničeno a zhyne. On zůstává uchován 75 let ve stavu úplného zhroucení, načež ho objeví badatel budoucnosti. V té době jsou podle hry všechny špatné zvyky již překonány. Učenec je ohromně potěšen, že našel sedláka, a předvádí ho svým studentům, přiváděje jej každý den k tomu, aby ukázal všechny své špatné zvyky (kouření, plivání atd.), které jsou nyní prehistorické a byly dávno zapomenuty. V téže době objeví učenec nějakého nového brouka, kterého uvězní do klece k sedlákoví, a když sedlák ukáže několikrát své zvyky, naladí to brouka, aby ukazoval svoje, při čemž jest zámyslem ukázati, že člověk se špatnými zvyky je o málo lepší než zvíře. Vyprávím tyto detaily, abych ukázal, jak se snaží vláda (která ovšem vyvolala tuto hru) zlepšiti životní podmínky propagandou. Bylo to všechno velmi naivní, ale zdálo se, že to hovoří temperamentu ruského mužika. Někteří z dělníků byli očividně úplně ochotni změnití své způsoby pod vlivem této hry, která byla asi na témže stupni jako staré abstinční hry, dávané v Americe před řadou let.

Když jsem byl dokonale přesvědčen o tom, že hotel není místo, kde bych měl jíst (musel jsem zaplatit dva dolary padesát za sklenici čaje a za černý chléb; to je, co mne přesvědčilo), odebral jsem se do velmi roztomilého, čistého a levného restaurantu, kde jsem se mohl dobře najísti za 25 centů (padesát kopějek). Neznaje ani slova rusky, ukázal jsem prostě slepě na jednu položku v menu, doufaje, že to dopadne docela dobře. Ale nedopadlo. Byla to polévka z paprikované a nakládané zeleniny. Mé zápolení bylo náhodou objeveno příjemným mladým mužem, který mluvil anglicky a který mi pomohl naléztí méně čistokrevné ruské jídlo. Informoval mne hned o tom, že díky neobyčejně stísněným životním podmínkám není v Moskvě takřka rozvodů. Ro-

zejde-li se nějaký manželský párek, nemají prostě místa, kam by se obě půlky odstěhovaly. (Snad bychom to tak mohli zkusit u nás?)

*

Výchovný systém mne velmi zajímal. Byl vlastně stále v pohybu; abych vysvětlil: můžete vidět v Moskvě stále skupiny dětí, které učitel provádí městem a cestou je učí. Děti jsou při tomto způsobu méně neklidné než při našem, který je nutí seděti příliš dlouho na jednom místě. Dále jest ruskou metodou neučiti děti faktům, jež jsou obecně známa, a nechtít, aby je odříkávaly nazpaměť; naopak, snaží se vycvičiti dítě tak, aby o věcech myslelo samostatně. Jednou z cest, jak se to dociluje, je, že se ukáže dítěti nějaký předmět, a místo toho, aby se dítěti cokoliv o předmětu řeklo, tož se požádá, aby přemět popsalo a aby o něm řeklo, cokoliv dovede. Později se postupně zaměňují předměty za duchovní problémy, a dítě jest vyzváno, aby je řešilo. A pak se nechce, aby se dítě učilo pořád jen z knih; má-li dítě studovat ptáky, tož jest vždy zavedeno někam, kde vidí ptáka, a když historické věci, tož do historické výstavy. To všechno mne neobyčejně zajímalo; zdá se mému neškolenému vnímání, že tohle je rozhodně spíš výchova individualistická než komunistická. Z výchovy bylo vůbec učiněno cosi velkého, a hodně se učít se stalo ideálem každého občana. Intelektuální zdokonalení jest vychvalováno za to nejvyšší. Jelikož nikdo nemůže býti velmi bohat, nepřevládá u Rusů ideál peněz jako u nás; lidé nepovažují sama sebe za úspěch anebo za pochybení podle toho, zda vydělávají víc či méně. Leckdo tvrdí, že právě proto Rusové nemají ambice; ale mně se nezdálo, že by tomu tak bylo. Rusové, zdálo se mi, mají ambici dospěti k nějakému skutečnému zdokonalení spíše, než mít peníze, o nichž v jiných zemích se předpokládá, že jsou dokladem dokonalosti.

Náboženství, zdá se, že hraje velmi malou roli v životě lidí, které jsem viděl, ačkoliv byli zdvořilí a srdeční. Tak ku př. každý, koho jsem požádal na ulici, opustil svůj směr, aby mne dopravil na adresu, kterou jsem se pokoušel naléztí. Nezdálo se mi, pokud jsem mohl osobně pozorovati v Moskvě, že by zde bylo náboženské pronásledování, ačkoliv jsem pozoroval ostrou náladu proti církvi. Nejsem ani zdaleka tak pesimistický, pokud se týče náboženství na Rusi, jako někteří lidé. Zdá se mi, že ruský temperament jest ve svém základě hluboce náboženský. Shledával jsem, že to, čeho se snaží zbavití, je pravoslavná církev, kterou nějak sdružují s carem, která se pak chovala úzkoprse a byla poněkud v opozici proti zájmům obecného chování. A tak se mně zdálo, že to, proti čemu se vede útok, je spíše určitá církev než náboženské citění, jí podložené. Komunisté se snaží nahraditi církev zápalen pro nové komunistické ideály. Snaží se vybudovat kult Leninův, který by nahradil náboženství. Avšak ať už politická forma komunismu vydrží čili nic (a možná, že vydrží), ukazuje se stále jasněji, že není schopná, aby vynutila komunismus jako náboženství.

(„The Churchman.“)

INSERUJTE v PŘÍTOMNOSTI

**Velký
výběr**

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

plnicích per
(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),

K. W. Wagner. Brno-Česka 16.